

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

Факультет маркетингу

Кафедра регіоналістики і туризму

Рівень вищої освіти	перший (бакалаврський)
Освітньо-професійна програма	«Туризм»
Галузь знань	24 Сфера обслуговування
Спеціальність	242 «Туризм»

Форма навчання: Заочна

**КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА
РОБОТА**

на тему:

**«КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ТА ВІДНОВЛЕННЯ
ГІРСЬКИХ РЕКРЕАЦІЙНИХ КОМПЛЕКСІВ У ПОСТВОЄННИЙ
ПЕРІОД»**

(назва теми)

здобувача Самари Ксенії Олегівни

Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри регіоналістики і туризму
Ілляшенко Інна Олегівна

(підпис)

**Робота допущена до захисту перед
екзаменаційною комісією з атестації здобувачів
вищої освіти (ЕК)**

Завідувач кафедри доктор економічних наук, професор,
академік НАН України, Данилишин Богдан Михайлович

(підпис)

Київ 2025

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

Факультет маркетингу

Кафедра регіоналістики і туризму

Рівень вищої освіти	перший (бакалаврський)
Освітньо-професійна програма	«Туризм»
Галузь знань	24 Сфера обслуговування
Спеціальність	242 «Туризм»

ПОГОДЖЕНО

Керівник проектної групи
(гарант) освітньо-професійної
програми
Ілляшенко І.О.

17 січня 2025р.

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

Данилишин Б.М.

17 січня 2025р

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ
здобувачу вищої освіти Самари Ксенії Олегівни

заочної форми навчання

на підготовку кваліфікаційної бакалаврської роботи

**на тему «КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ТА ВІДНОВЛЕННЯ
ГІРСЬКИХ РЕКРЕАЦІЙНИХ КОМПЛЕКСІВ У ПОСТВОЄННИЙ
ПЕРІОД»**

Тему затверджено наказом ректора Університету від "14" січня 2025 . №65ст

Кваліфікаційна бакалаврська робота виконується на матеріалах статистичних та аналітичних звітів міжнародних і національних організацій, нормативно-правової бази України, а також на основі наукових праць вітчизняних і зарубіжних дослідників у сфері туризму та рекреації.

План кваліфікаційної бакалаврської роботи

Розділ 1 Теоретичні аспекти розвитку гірських рекреаційних комплексів.

Розділ 2 Аналіз стану та проблем гірських рекреаційних комплексів в Україні.

Розділ 3 Концептуальні засади відновлення гірських рекреаційних комплексів у післявоєнній Україні.

Об'єкт дослідження:	є гірські рекреаційні комплекси України, їхній стан, тенденції розвитку та перспективи відновлення.
Предмет дослідження:	виступають методи, підходи та інструменти, що можуть бути використані для ефективного розвитку рекреаційної індустрії.
Мета кваліфікаційної бакалаврської роботи:	виступають методи, підходи та інструменти, що можуть бути використані для ефективного розвитку рекреаційної індустрії.

Конкретні завдання, які здобувач повинен виконати для досягнення поставленої мети:

У розділі 1	На теоретичному рівні виступають методи, підходи та інструменти, що можуть бути використані для ефективного розвитку рекреаційної індустрії;
	Визначити методи, підходи та інструменти розвитку рекреаційної індустрії;
	Вивчити світові тенденції та моделі розвитку гірського туризму;
У розділі 2	Зробити аналіз туристичного потенціалу гірських регіонів України;
	Визначити вплив війни на розвиток гірських рекреаційних комплексів;
	Дослідити досвід інших країн у відновленні туристичної інфраструктури після воєнних конфліктів;
У розділі 3	Розробити концепцію стійкого розвитку гірського туризму;
	Запропонувати маркетингові інструменти залучення туристів у поствоєнний період;
	Запропонувати економічні механізми стимулювання розвитку гірських комплексів.

**Завдання підготував
науковий керівник**

І. О. Ілляшенко

_____ (підпис)

«14.01» _____ 2025 р.

**Завдання одержав
здобувач**

К. О. Самара

_____ (підпис)

«14.01» _____ 2025 р.

Реферат

Кваліфікаційна бакалаврська робота містить 76 сторінки, 20 таблиць, 5 рисунків, список використаних джерел з 60 найменувань.

«Концептуальні засади розвитку та відновлення гірських рекреаційних комплексів у поствоєнний період»

Об'єктом дослідження є гірські рекреаційні комплекси України, їхній стан, тенденції розвитку та перспективи відновлення.

Предметом дослідження виступають методи, підходи та інструменти, що можуть бути використані для ефективного розвитку рекреаційної індустрії.

Мета кваліфікаційної бакалаврської роботи – є розробка концептуальних засад відновлення та розвитку гірських рекреаційних комплексів України в поствоєнний період.

Відповідно до поставленої мети були визначені такі *завдання*:

- дослідити поняття, сутність та класифікація гірських рекреаційних комплексів;
- визначити методи, підходи та інструменти розвитку рекреаційної індустрії;
- вивчити світові тенденції та моделі розвитку гірського туризму;
- зробити аналіз туристичного потенціалу гірських регіонів України;
- визначити вплив війни на розвиток гірських рекреаційних комплексів;
- дослідити досвід інших країн у відновленні туристичної інфраструктури після воєнних конфліктів;
- розробити концепцію стійкого розвитку гірського туризму;
- запропонувати маркетингові інструменти залучення туристів у поствоєнний період;
- запропонувати економічні механізми стимулювання розвитку гірських комплексів.

Практичне значення отриманих результатів. Практична значущість результатів дослідження полягає в можливості їхнього застосування для розробки конкретних планів відновлення та модернізації гірських рекреаційних комплексів в Україні, що сприятиме відновленню туристичного потенціалу та забезпеченню сталого економічного розвитку постраждалих регіонів.

Рік виконання кваліфікаційної магістерської роботи 2025.

Рік захисту роботи 2025.

Ключові слова: гірські рекреаційні комплекси, рекреаційна індустрія, Україна, воєнний період, післявоєнний період, ризики та загрози, туристичний розвиток.

В і д г у к
про кваліфікаційну бакалаврську роботу здобувача факультету маркетингу освітньо-
професійної програми

«Туризм»

Самари К. О.

на тему:

**«КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ТА ВІДНОВЛЕННЯ ГІРСЬКИХ
РЕКРЕАЦІЙНИХ КОМПЛЕКСІВ У ПОСТВОЄННИЙ ПЕРІОД»**

1. Актуальність теми: Актуальність теми концептуальних засад розвитку та відновлення гірських рекреаційних комплексів у поствоєнний період зумовлена гострою потребою у відновленні туристичної інфраструктури та економічного потенціалу регіонів, що постраждали внаслідок воєнних дій. Гірські території традиційно розвивають важливу роль у формуванні туристичного іміджу України, забезпечують розвиток внутрішнього та в'їзного туризму, створюють робочі місця та сприяють збереженню природної та культурної спадщини. Впровадження сучасних стратегічних підходів до відновлення гірських рекреаційних комплексів дозволяє не лише подолати наслідки руйнувань, а й забезпечити сталий розвиток регіонів шляхом диверсифікації туристичних продуктів, залучення інвестицій та впровадження інноваційних рішень. Комплексне відновлення цієї сфери є причиною соціально-економічної стабільності, екологічної безпеки та підвищення конкурентоспроможності України на міжнародному туристичному ринку.

2. Позитивні риси кваліфікаційної бакалаврської роботи: автором роботи зроблено аналіз туристичного потенціалу гірських регіонів України та визначено вплив війни на розвиток гірських рекреаційних комплексів.

3. Наявність самостійних розробок автора: досліджено досвід інших країн у відновленні туристичної інфраструктури після воєнних конфліктів. Розроблено концепцію стійкого розвитку гірського туризму.

4. Цінність теоретичних висновків та практичних рекомендацій: здобувачкою запропоновано маркетингові інструменти залучення туристів у поствоєнний період та економічні механізми стимулювання розвитку гірських комплексів.

5. Наявність недоліків: Бажано було б більш детально обґрунтувати практичні механізми впровадження запропонованих концепцій та інструментів розвитку гірських рекреаційних комплексів в сучасних умовах України.

6. Загальна оцінка кваліфікаційної бакалаврської роботи та її допущення до захисту перед ЕК: Дипломна робота освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» виконана у повному обсязі, автор виявив добрий рівень теоретичних знань та практичних навичок для розкриття досліджуваної теми, основні положення та висновки достатньо обґрунтовані. Робота пройшла автоматичну перевірку на плагіат. Дипломна робота на даному етапі оцінена в 50 балів. Робота відповідає встановленим вимогам, заслуговує позитивної оцінки і може бути допущена до захисту на засіданні ЕК.

Науковий керівник

к.е.н., доцент Ілляшенко І.О.

06.05.2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ГІРСЬКИХ РЕКРЕАЦІЙНИХ КОМПЛЕКСІВ.	7
1.1. Поняття, сутність та класифікація гірських рекреаційних комплексів.....	7
1.2. Методи, підходи та інструменти розвитку рекреаційної індустрії.....	13
1.3. Світові тенденції та моделі розвитку гірського туризму.....	20
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ ТА ПРОБЛЕМ ГІРСЬКИХ РЕКРЕАЦІЙНИХ КОМПЛЕКСІВ В УКРАЇНІ	26
2.1. Аналіз туристичного потенціалу гірських регіонів України.....	26
2.2. Вплив війни на розвиток гірських рекреаційних комплексів.....	39
2.3. Досвід інших країн у відновленні туристичної інфраструктури після воєнних конфліктів.....	44
РОЗДІЛ 3. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ВІДНОВЛЕННЯ ГІРСЬКИХ РЕКРЕАЦІЙНИХ КОМПЛЕКСІВ У ПІСЛЯВОЄННІЙ УКРАЇНІ	48
3.1. Концепція сталого розвитку гірського туризму.....	48
3.2. Маркетингові інструменти залучення туристів у поствоєнний період.....	55
3.3. Економічні механізми стимулювання розвитку гірських комплексів.....	59
ВИСНОВКИ.....	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	70

ВСТУП

Після завершення воєнного конфлікту одним із пріоритетних завдань для постраждалих регіонів є відновлення інфраструктури, в тому числі в сфері рекреації. Гірські рекреаційні комплекси, що є важливою частиною туристичного потенціалу країни, потребують не лише відновлення після руйнувань, а й сучасної трансформації, яка відповідає новим вимогам сталого розвитку та безпеки. Враховуючи природну і культурну цінність гірських територій, важливо розробити концептуальні засади їх розвитку, орієнтуючись на інтеграцію екологічних, економічних та соціальних аспектів. Це дозволить створити не тільки конкурентоспроможні рекреаційні об'єкти, але й сприяти залученню інвестицій та розвитку місцевих громад.

Актуальність дослідження концептуальних засад розвитку та відновлення гірських рекреаційних комплексів у поствоєнний період обумовлена потребою інтеграції гірських регіонів у загальнонаціональну економіку через ефективне використання їх рекреаційного потенціалу. Відновлення цих територій має важливе соціально-економічне значення, адже дозволяє не тільки відновити туризм, але й забезпечити стійкий розвиток місцевих громад, створення нових робочих місць, збереження екологічної рівноваги. В умовах післявоєнного відновлення необхідно враховувати не лише руйнування, але й нові виклики, пов'язані з глобальними змінами клімату, енергетичною ефективністю та необхідністю запровадження інноваційних підходів у розвитку рекреаційної інфраструктури. Тому розробка стратегії відновлення гірських рекреаційних комплексів є важливим кроком для забезпечення їхнього сталого розвитку в поствоєнний період.

У дослідженні використано праці українських науковців останніх років, серед яких праці Ключник А. В [1], Коваль, О. Д [3], Куцик П. О [17], Кушнір Л. М., Брензович К. С. [8], Кравців В. С., Жук П. В [2], Криштанович С. В. [10], Худоба О.А, Голод А.М [5], Свида І. В [6], Химинець В. В. [16], Бригілевич Г.М., Шульц С.Л. [31], Чаркіна Т. Ю., Зайцева В. М., Пікуліна О. В., Реукова А. О.

[33]. Їхні роботи висвітлюють різні аспекти розвитку та відновлення туристичної інфраструктури, економічного потенціалу регіонів, а також екологічні та соціальні виклики, що постають у процесі відновлення гірських рекреаційних комплексів.

Метою дослідження є розробка концептуальних засад відновлення та розвитку гірських рекреаційних комплексів України в поствоєнний період.

Для досягнення цієї мети необхідно вирішити такі завдання:

- дослідити поняття, сутність та класифікація гірських рекреаційних комплексів;
- визначити методи, підходи та інструменти розвитку рекреаційної індустрії;
- вивчити світові тенденції та моделі розвитку гірського туризму;
- зробити аналіз туристичного потенціалу гірських регіонів України;
- визначити вплив війни на розвиток гірських рекреаційних комплексів;
- дослідити досвід інших країн у відновленні туристичної інфраструктури після воєнних конфліктів;
- розробити концепцію стійкого розвитку гірського туризму;
- запропонувати маркетингові інструменти залучення туристів у поствоєнний період;
- запропонувати економічні механізми стимулювання розвитку гірських комплексів.

Об'єктом дослідження є гірські рекреаційні комплекси України, їхній стан, тенденції розвитку та перспективи відновлення.

Предметом дослідження виступають методи, підходи та інструменти, що можуть бути використані для ефективного розвитку рекреаційної індустрії.

Методи дослідження. Для досягнення поставлених цілей та завдань у роботі використовуються такі методи дослідження: аналіз і синтез – ці методи застосовуються для вивчення існуючих підходів до відновлення та розвитку гірських рекреаційних комплексів, аналізу можливостей інтеграції різних стратегій та підходів до збереження природного середовища та інфраструктури в

поствоєнний період; структурно-логічний метод – використовується для дослідження організаційної структури гірських рекреаційних комплексів, а також для оцінки ефективності їх функціонування після відновлення; графічний метод – застосовується для візуалізації статистичних даних та результатів аналізу, що дозволяє більш наочно продемонструвати зміни, які відбулися в гірських рекреаційних комплексах після відновлення; логіко-структурний метод – цей метод використовується для аналізу та побудови логічної структури концептуальних засад відновлення гірських рекреаційних комплексів; метод класифікацій та типологій – застосовується для систематизації різних типів гірських рекреаційних комплексів і визначення категорій для їх подальшого розвитку; метод абстракції – цей метод дозволяє відокремити суттєві аспекти від менш важливих, що є важливим для фокусування на головних елементах проблеми; метод індукції та дедукції – ці методи використовуються для формулювання загальних висновків на основі аналізу конкретних випадків (індукція) та перевірки теоретичних припущень через конкретні приклади (дедукція).

Теоретична, методична та практична значущість отриманих результатів. Теоретична значущість отриманих результатів полягає в розвитку концептуальних засад для відновлення гірських рекреаційних комплексів у поствоєнний період, що базуються на інтеграції екологічних, економічних та соціальних аспектів, що дозволяє створити нові теоретичні підходи до розвитку туристичних комплексів, що відповідають вимогам сталого розвитку та сучасним умовам. Методична значущість полягає в розробці практичних рекомендацій і стратегій відновлення, що можуть бути використані органами державної влади та місцевого самоврядування для планування та реалізації заходів відновлення інфраструктури. Практична значущість результатів дослідження полягає в можливості їхнього застосування для розробки конкретних планів відновлення та модернізації гірських рекреаційних комплексів в Україні, що сприятиме відновленню туристичного потенціалу та забезпеченню сталого економічного розвитку постраждалих регіонів.

Інформаційну основу дослідження склали статистичні та аналітичні документи міжнародних (Всесвітня туристська організація, Міжнародна асоціація наукових експертів у галузі туризму та ін.) та українських організацій (Державна служба статистики України), нормативно-правова база України, вітчизняна та зарубіжна наукова література, у тому числі періодичні видання, монографії та підручники.

Структура та обсяг роботи. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ГІРСЬКИХ РЕКРЕАЦІЙНИХ КОМПЛЕКСІВ

1.1. Поняття, сутність та класифікація гірських рекреаційних комплексів

Гірські рекреаційні комплекси є важливою складовою туристичної інфраструктури, яка забезпечує умови для відпочинку, оздоровлення та активного туризму в гірських регіонах. Їх розвиток сприяє економічному зростанню місцевих громад, створенню робочих місць та збереженню природної і культурної спадщини

Проблематика розвитку гірських рекреаційних комплексів привертала увагу науковців ще з середини ХХ століття, коли активний розвиток туризму сприяв пошуку ефективних моделей управління природними ресурсами та туристичною інфраструктурою. Одними з перших цю тему досліджували західні науковці, такі як В. Крісталлер і Г. Лундгрен, які розглядали просторовий розвиток туристичних центрів та їхній вплив на економіку регіонів [1, с.39]. Пізніше, в працях українських науковців, зокрема Кравців В. С., Жук П. В., акцент робився на територіальному плануванні та екологічних аспектах функціонування гірських рекреаційних комплексів [2, с. 62-63].

У 1990-х – 2000-х роках дослідники почали приділяти більше уваги стійкому розвитку гірських територій та їхній ролі в регіональній економіці. Важливий внесок зробили українські науковці, такі як І. Смаль, Р. Бігун, В. Литвин та В. Кравців, які досліджували вплив рекреаційних комплексів на соціально-економічний розвиток гірських регіонів України. Також активно вивчалися питання збереження природних ресурсів та адаптації туристичних об'єктів до сучасних екологічних викликів, що знайшло відображення у працях М. Кизима, І. Семигуліної та О. Дороша [2-4].

Сучасний етап дослідження гірських рекреаційних комплексів визначається необхідністю їхнього відновлення після воєнних дій та розробки нових стратегій розвитку. Вчені аналізують питання відновлення туристичної інфраструктури, використання інноваційних технологій у туризмі, а також створення стійких екосистемних моделей управління гірськими територіями. Зокрема, вітчизняні дослідники, такі як С. Криштанович, І. Лопушинський та П. Жук, розглядають можливості залучення інвестицій та міжнародної підтримки для відбудови туристичних об'єктів у Карпатському регіоні.

У табл 1.1 дослідимо поняття «Гірські рекреаційні комплекси».

Таблиця 1.1

Визначення поняття «Гірські рекреаційні комплекси»

№	Автор	Визначення
1	Кравців В. С., Жук П. В. [2, с.62].	Гірські рекреаційні комплекси – це сукупність природних, інфраструктурних та соціально-економічних об'єктів, які забезпечують організацію відпочинку, оздоровлення та туризму в гірській місцевості.
2	Худоба О., Голод А. [5, с.157].	Рекреаційний комплекс у горах – це територія, що спеціально облаштована для активного та оздоровчого відпочинку, з урахуванням природно-кліматичних умов.
3	Свида І. В. [6, с.65].	Система рекреаційних об'єктів у гірських регіонах, що спрямована на розвиток туризму та економічне зростання місцевих громад.
4	Беркова О. П., Борисюк О. А., Бут М. Г, Фокін С. П. [7, с.149].	Гірські рекреаційні комплекси – це поєднання природних ландшафтів, рекреаційних ресурсів та туристичної інфраструктури, що формує особливе середовище для відпочинку.
5	Кушнір Л. М., Брензович К. С. [8, с.15].	Рекреаційні комплекси гір – це спеціально організовані простори, які відповідають потребам туристів, сприяючи фізичному та психічному відновленню.
6	Ткаченко Т. І. [9, с.123].	Це території, що поєднують природні багатства, туристичні маршрути та готельну інфраструктуру, забезпечуючи рекреаційні потреби різних категорій населення.
7	Криштанович С. В. [10, с.67].	Сукупність туристичних зон у горах, які забезпечують умови для активного туризму, включаючи гірськолижні курорти, пішохідні маршрути та еко-туризм.

Таким чином, згідно дослідження, можна сказати, що гірські рекреаційні комплекси – це інтегровані територіальні системи, що включають природні, інфраструктурні та соціально-економічні ресурси, спрямовані на забезпечення умов для рекреаційної діяльності, активного туризму, оздоровлення та відпочинку

в гірській місцевості. Вони поєднують природні ландшафти, туристичні об'єкти, курортну інфраструктуру та екологічно збалансовані зони, що сприяють сталому розвитку регіону та залученню туристів.

На рис 1.1 зобразимо головні риси гірських рекреаційних комплексів.

Рис. 1.1 – Головні риси гірських рекреаційних комплексів.

Джерело: побудовано автором на основі[2-3].

Отже, основною метою гірських рекреаційних комплексів є використання природних умов (гірські ландшафти, кліматичні особливості, мінеральні води) для створення можливостей відпочинку та оздоровлення, що сприяє розвитку внутрішнього туризму, створенню нових робочих місць та економічному зростанню регіонів. Гірські рекреаційні комплекси можуть відрізнятися за своїм функціональним призначенням, рівнем розвитку, сезонністю використання та особливостями територіального розташування. Вони включають курортні зони, гірськолижні центри, туристичні бази та екологічні парки, що орієнтовані на різні

категорії відвідувачів. Важливе значення має вивчення їх класифікації, оскільки це дає змогу визначити ефективні моделі управління, оптимізувати використання природних ресурсів і впроваджувати стійкі механізми розвитку туризму в гірських регіонах.

Гірські рекреаційні комплекси є важливими осередками туризму, оздоровлення та активного відпочинку, що поєднують унікальні природні умови з розвинутою інфраструктурою. Враховуючи різноманітність природних ресурсів, рівень розвитку туристичної сфери та спеціалізацію, такі комплекси поділяються на різні типи. Їх класифікація дозволяє визначити основні особливості функціонування, цільові групи відвідувачів, характер рекреаційного використання територій та перспективи розвитку. Систематизація гірських рекреаційних комплексів сприяє розробці ефективних стратегій їхнього відновлення та оптимального управління, що особливо актуально у поствоєнний період.

Одним із перших, хто звернув увагу на необхідність систематизації рекреаційних комплексів у горах, був Худоба О.Д, він виділив основні принципи класифікації, спираючись на природно-географічні особливості та рівень антропогенного навантаження. Його підхід став основою для подальших досліджень у сфері рекреаційного районування [5, с.158].

Вагомий внесок у розвиток класифікаційних підходів зробили такі українські вчені, як В. Кравців та П. Жук. Вони запропонували диференціювати гірські рекреаційні комплекси за рівнем розвитку інфраструктури та спеціалізацією – від природно-орієнтованих екокомплексів до сучасних туристичних курортів із розвиненими сервісами. Їхні дослідження підкреслювали значення комплексного підходу до управління такими об'єктами, що особливо актуально для регіонів, які потребують післявоєнного відновлення [2, с.62].

Інший напрям досліджень розвинули О. Дорош і А. Тарнопольський, які запропонували класифікацію на основі туристичних потоків і типів рекреаційних послуг. Вони розділили гірські комплекси на чотири основні категорії: оздоровчі, спортивно-туристичні, культурно-пізнавальні та змішані. Такий підхід дає змогу

краще враховувати специфіку запитів різних груп туристів і формувати ефективні стратегії розвитку регіонів [16, с.14].

Також варто відзначити роботу Ткаченко Т. І., які акцентували увагу на екологічному аспекті класифікації. Вони запропонували поділ гірських рекреаційних комплексів залежно від ступеня антропогенного втручання: з мінімальним впливом (екопарки, природні заповідники), помірним (традиційні гірські курорти) та високим рівнем трансформації (міжнародні туристичні центри з розвиненою інфраструктурою) [9, с.123].

У табл 1.2 наведемо класифікацію гірських рекреаційних комплексів.

Таблиця 1.2

Класифікація гірських рекреаційних комплексів

№	Критерій класифікації	Опис
1	За рівнем розвитку інфраструктури	• Слаборозвинені - комплекси з мінімальним втручанням людини, природоохоронні території, національні парки, заповідники, що використовуються для екотуризму та наукових досліджень. Інфраструктура обмежена стежками, інформаційними стендами, місцями для ночівлі в наметах. • Розвинені - мають базову туристичну інфраструктуру: пішохідні та велосипедні маршрути, гостьові будинки, кемпінги, прокат туристичного спорядження. Використовуються для масового туризму, зокрема піших походів, альпінізму, риболовлі. • Високорозвинені - великі гірськолижні та курортні комплекси із сучасними готелями, розвиненою транспортною мережею, розважальними центрами, лікувальними закладами та туристичними атракціями.
2	За функціональним призначенням	• Оздоровчі - санаторії, бальнеологічні курорти, термальні джерела, що сприяють лікуванню, реабілітації та профілактиці захворювань. Використовують цілющі мінеральні води, грязі, кліматотерапію. • Спортивно-туристичні - комплекси для активного відпочинку: гірськолижні курорти, альпіністські бази, екстремальні парки, маршрути для скелелазіння, рафтингу та велосипедного туризму. • Культурно-пізнавальні - туристичні зони, що містять історичні пам'ятки, етнографічні музеї, старовинні поселення, монастирі. Поєднують рекреацію з культурною та освітньою діяльністю. • Змішані - комплекси, що поєднують різні види рекреації, наприклад, гірськолижні курорти, які також пропонують спа-центри, музеї та спортивні активності.

3	За сезоном використання	• Літні - працюють у теплу пору року, орієнтовані на піші походи, альпінізм, екотуризм, велосипедний спорт. • Зимові - гірськолижні комплекси, сноуборд-парки, бази зимових видів спорту. • Цілорічні - рекреаційні комплекси, що пропонують послуги в будь-яку пору року: термальні курорти, СПА-центри, змішані туристичні комплекси.
4	За масштабом	• Локальні - малі комплекси, що обслуговують обмежену кількість туристів (невеликі бази відпочинку, гостьові садиби). • Регіональні - комплекси, що мають значення для цілих областей, з розвинутою туристичною інфраструктурою. • Міжнародні - відомі у всьому світі гірські курорти, що приймають туристів з різних країн (наприклад, Буковель в Україні, Альпи в Європі).
5	За рівнем антропогенного впливу	• Природні (екологічні) - практично незаймані людиною території з мінімальною інфраструктурою, орієнтовані на екотуризм та наукові дослідження. • Помірно змінені - рекреаційні комплекси, що гармонійно поєднують природне середовище з розвинутою інфраструктурою (туристичні містечка, курорти середньої забудови). • Високотрансформовані - комплекси з інтенсивною забудовою, урбанізованими зонами відпочинку, великою кількістю туристичних об'єктів, що значно змінюють природний ландшафт.

Джерело: створено автором на основі [5, 6, 9, 15,].

Отже, гірські рекреаційні комплекси є складними територіальними утвореннями, що поєднують природні ресурси, туристичну інфраструктуру та соціально-економічні чинники для забезпечення оздоровлення, активного відпочинку та туризму. Вони мають різноманітні функції, від екологічного та культурного туризму до розвинених курортних і спортивних зон. Класифікація таких комплексів здійснюється за рівнем розвитку інфраструктури, функціональним призначенням, сезонністю, масштабом та антропогенним впливом, що дозволяє ефективно управляти їх розвитком і збереженням природного середовища. Важливість гірських рекреаційних комплексів зумовлена їхнім внеском у економічний розвиток регіонів, поліпшення здоров'я населення та збереження природних екосистем.

1.2. Методи, підходи та інструменти розвитку рекреаційної індустрії

Рекреаційна індустрія є однією з найбільш динамічних та швидко зростаючих сфер економіки, що включає в себе різноманітні послуги, спрямовані на задоволення потреб у відпочинку, оздоровленні та туризмі.

Розвиток рекреаційної індустрії, зокрема гірських рекреаційних комплексів, потребує системного підходу, що включає використання різних методів, підходів та інструментів. Вони спрямовані на ефективне використання природних ресурсів, створення комфортної інфраструктури, забезпечення високого рівня сервісу та привабливості для туристів. Крім того, важливим є гармонійне поєднання економічних, екологічних і соціальних аспектів, що дозволяє зберігати природні багатства та створювати довгострокові перспективи для розвитку туризму. В умовах поствоєнної України особливої уваги потребує відновлення туристичних об'єктів, адаптація до нових реалій і забезпечення безпеки туристів.

Смаль І. В., аналізуючи рекреаційний потенціал, пропонує оцінювати його через дві основні складові. Перша — це рекреаційна активність, яку можна визначити за допомогою показників активності щодо задоволення потреб в оздоровленні, відпочинку, послугах культурних установ і туристичних сервісах. Друга складова — це оцінка рекреаційного потенціалу, що включає в себе такі показники, як наявність історико-культурної спадщини, природно-рекреаційних ресурсів, інфраструктурних об'єктів, інноваційно-інвестиційних можливостей та стану довкілля. Водночас, автор не включає фінансові ресурси в якості окремого чинника для функціонування рекреаційного потенціалу, що можна вважати дещо обмеженим підходом [11, с. 134]

Що стосується оцінки рекреаційної активності, то Ткаченко Т. І. пропонує її вимірювати через показники, які стосуються населення території, що, на думку автора, не зовсім коректно. Відповідно до нашої методики, більш точним є вимірювання рекреаційної активності саме рекреантами, тобто людьми, які фактично відвідують дану територію. Адже їхня участь у відпочинку та туризмі є

більш безпосередньо пов'язаною з оцінкою рівня рекреаційної активності, а не лише з даними про місцеве населення [9, с. 98].

Також варто зазначити науковий підхід Сокол Т. Г., який пропонує оцінювати рекреаційний потенціал з двох позицій: з погляду споживача рекреаційних послуг та з точки зору виробника цих послуг. Цей підхід дозволяє більш повно враховувати інтереси обох основних учасників рекреаційного процесу, тобто споживачів та постачальників послуг. Однак, ми вважаємо доцільним додати до цієї моделі ще одну важливу складову — це аналіз діяльності територіальних і галузевих груп стейкхолдерів. З нашої точки зору, такий підхід дозволяє не тільки виявити слабкі місця у функціонуванні груп зацікавлених сторін, але й розробити механізми для активізації їхнього ефективного взаємодії, що, в свою чергу, допоможе визначити ключові інтереси учасників і створити умови для оптимального розвитку рекреаційного потенціалу регіону [12, с. 40]

Химинець В. В. у своїх дослідженнях стратегічного потенціалу рекреаційної системи регіону пропонують використовувати комплексний підхід до оцінки потенціалу, розглядаючи п'ять основних груп показників: природно-рекреаційний, фінансовий, інфраструктурний, трудовий та екологічний, що дозволяє отримати всебічну картину про стан рекреаційної сфери в регіоні. На основі зібраних даних вони пропонують метод прогнозування потенціалу за допомогою графоаналітичної моделі, зокрема використовуючи «шестикутник», що дозволяє наочно уявити результати та побудувати подальші прогнози [16, с. 24].

Цей підхід можна застосувати й до оцінки рекреаційного потенціалу регіону, однак ми вважаємо, що він потребує деяких уточнень. Зокрема, ми пропонуємо додати до цієї моделі показники, які стосуються діяльності основних учасників рекреаційного бізнесу, таких як оператори, готелі, туристичні компанії, а також рівень активності органів влади, що надзвичайно важливо для розвитку рекреаційного потенціалу, оскільки органи влади можуть значною мірою впливати на розвиток рекреаційної інфраструктури через нормативно-правову

базу, фінансування, а також через сприяння створенню та підтримці необхідних умов для бізнесу.

Щодо графоаналітичних методів, ми вважаємо їх ефективними для дослідження потенціалу, оскільки вони дозволяють наочно проаналізувати різні аспекти та взаємозв'язки між елементами потенціалу, що робить цей підхід дуже корисним для дослідження, яке ми проводимо.

Куцик П. О. в свою чергу, пропонує методичний підхід для оцінки рекреаційного потенціалу, який складається з чотирьох етапів. Перший етап — це оцінка природного потенціалу регіону, тобто тих природних ресурсів, які можуть бути використані в рекреаційних цілях. Другий етап полягає в оцінці рівня використання цих природних ресурсів для рекреації, що дає розуміння, наскільки ефективно вони використовуються в даний час. Третій етап включає оцінку стану та ефективності роботи рекреаційно-оздоровчих закладів і відповідної інфраструктури, що обслуговують туристів і відпочиваючих. Завершальний етап — це оцінка ефективності загального рекреаційно-оздоровчого забезпечення в регіоні, що дозволяє зрозуміти, як ефективно всі ці елементи працюють разом. Такий підхід орієнтований на оцінку ресурсів, що є важливою складовою для нашого дослідження [17, с. 257]

Ми також вважаємо, що оцінка рекреаційного потенціалу повинна включати більш детальний аналіз таких ресурсів, як історико-культурні пам'ятки, фінансові, трудові, матеріально-технічні та природні рекреаційні ресурси, що дасть змогу оцінити не тільки наявність ресурсів, але й їх ефективність і потенціал для майбутнього розвитку рекреаційної індустрії в регіоні.

Герасимчук З. В. та Глядіна М. В. розробили методику оцінки рівня розвитку рекреаційної сфери регіону, зокрема пропонують вимірювати динаміку цього розвитку через два основні аспекти: наявність ресурсного забезпечення та інтенсивність розвитку самого рекреаційного сектору. Такий підхід є важливим і логічним, оскільки оцінка ресурсів і рівень розвитку інфраструктури безпосередньо впливають на стан рекреаційної сфери в регіоні [18, с. 76]

Рекреаційна індустрія є однією з ключових складових розвитку економіки багатьох країн, оскільки вона не лише сприяє економічному зростанню, але й забезпечує позитивний соціальний та екологічний вплив. З огляду на швидкий розвиток туристичних напрямків, підвищену конкуренцію між курортами і зміни в потребах споживачів, необхідність застосування різноманітних підходів до розвитку рекреаційної індустрії стає все більш актуальною. Серед основних підходів виділяються комплексний та інноваційний підходи, які забезпечують створення конкурентоспроможних і ефективних туристичних продуктів. Застосування цих підходів допомагає адаптувати рекреаційні послуги до сучасних вимог і створити умови для сталого розвитку в умовах змінюваних зовнішніх і внутрішніх факторів.

Комплексний підхід до розвитку рекреаційної індустрії полягає в інтеграції різних факторів і аспектів, які безпосередньо впливають на якість та ефективність туристичного продукту, що означає, що не тільки економічні параметри, але й соціальні, екологічні та культурні складові мають бути враховані при плануванні і розвитку рекреаційних територій та об'єктів. Наприклад, успішні гірськолижні курорти Австрії, такі як Кіцбюель чи Санкт-Антон, демонструють ефективність комплексного підходу. Вони поєднують активний відпочинок на лижах і сноубордах із оздоровчими послугами, такими як сауни і спа-процедури, а також пропонують культурні заходи, гастрономічні пропозиції та інші різноманітні послуги. Такий підхід забезпечує повне задоволення потреб туристів і дозволяє привабити широку аудиторію з різними запитами та перевагами [9, с. 80]

Комплексний підхід дає змогу створити збалансовану пропозицію, що охоплює всі сфери рекреаційної діяльності, від організації активного відпочинку до культурних і гастрономічних вражень. Завдяки такій інтеграції, туристи отримують можливість насолоджуватися не лише відпочинком на природі, але й використовувати різноманітні послуги, які відповідають їх інтересам та вимогам. Окрім того, комплексний підхід дозволяє залучати туристів протягом всього року, що є важливим для стабільного економічного розвитку рекреаційних курортів.

Інноваційний підхід до розвитку рекреаційної індустрії передбачає застосування новітніх технологій та інновацій, що можуть значно підвищити ефективність і привабливість туристичних послуг. Одним з найбільш перспективних напрямків є використання цифрових технологій, таких як мобільні додатки, віртуальні тури (VR) та доповнена реальність (AR), які дозволяють розширити можливості для взаємодії з туристами та забезпечити більш комфортний досвід [9, с. 80]

На прикладі гірськолижного курорту "Буковель" в Україні можна побачити ефективність використання мобільних додатків для туристів. Ці додатки надають інформацію про погодні умови, заповненість курорту, дозволяють здійснювати бронювання номерів та послуг, а також надають навігаційні функції. Завдяки такому інноваційному підходу туристи можуть легко планувати свою подорож, отримувати актуальну інформацію та забезпечувати комфортний відпочинок.

Крім того, використання віртуальних турів та доповненої реальності дозволяє туристам "відвідати" курорт ще до їхнього фактичного візиту, отримуючи уявлення про його особливості та пропозиції. Ці технології також є потужними інструментами залучення нових туристів, особливо тих, хто хоче перш за все оцінити курорт через цифрові платформи. Таким чином, інноваційний підхід не тільки розширює можливості для розвитку рекреаційної індустрії, але й дозволяє підвищити рівень конкурентоспроможності туристичних об'єктів, роблячи їх більш привабливими та доступними для ширшої аудиторії.

Таким чином, у табл 1.3 наведемо основні методи розвитку рекреаційної індустрії.

Таблиця 1.3

Методи розвитку рекреаційної індустрії

Категорія	Методи розвитку	Опис
1. Економічні методи	1.1. Інвестиційні стратегії	Залучення інвестицій для модернізації гірськолижних курортів, створення нових туристичних об'єктів, а також для відновлення інфраструктури після війни. Прикладом є курорт "Буковель", де поєднуються приватні інвестиції з державними програмами.

	1.2. Стимулювання підприємництва	Підтримка малого та середнього бізнесу через гранти та пільги. Малі підприємства на курортах можуть запропонувати унікальні послуги, що сприяє створенню робочих місць і розвитку локальної інфраструктури. Прикладом є Карпати, де пропонують екскурсії, гірські походи, майстер-класи з народного ремесла.
	1.3. Диференціація цін	Встановлення різних цін для різних груп туристів (сім'ї, пенсіонери, студенти) для залучення більшої аудиторії. Знижки на проживання в міжсезоння допомагають забезпечити рівномірне завантаження курортів і знижують навантаження на інфраструктуру в пік сезону.
2. Організаційні методи	2.1. Планування територіального розвитку	Розробка планів розвитку територій з урахуванням екологічних обмежень і природних факторів, таких як клімат та ландшафти. Включає будівництво готелів, курортів, а також зон для відпочинку, пішохідних та велосипедних маршрутів.
	2.2. Кластерний підхід	Формування кластерів підприємств туристичної індустрії для оптимізації витрат та покращення сервісу. Прикладом є "Карпатський туристичний кластер", що об'єднує місцеві підприємства для проведення спільних маркетингових кампаній та оптимізації витрат на рекламу.
3. Екологічні методи	3.1. Принцип сталого розвитку	Впровадження енергоефективних технологій та використання екологічно чистих матеріалів для збереження природних ресурсів. Прикладом є курорт "Драгобрат", що активно застосовує енергоефективне обладнання і технології для збереження водних ресурсів.
	3.2. Відновлення природних ландшафтів	Відновлення природних ландшафтів після військових конфліктів або нераціонального використання природних ресурсів. Включає насадження лісів, очищення водойм та рекультивацію земель. Прикладом є Карпати, де активно впроваджуються програми з відновлення природних територій після військових дій

Джерело: створено автором на основі [19, 20, 21, 22].

Таким чином, у процесі розвитку рекреаційної індустрії важливо застосовувати комплексний підхід, який включає економічні, організаційні та екологічні методи. Інвестиційні стратегії та підтримка малого бізнесу сприяють розвитку туристичних об'єктів та інфраструктури, що дозволяє залучити більше туристів і створює нові робочі місця. Організаційні методи, такі як кластеризація та планування територіального розвитку, дозволяють ефективно використовувати ресурси та покращити сервіс на курортах. Екологічні методи, зокрема принцип сталого розвитку та відновлення природних ландшафтів, сприяють збереженню природних ресурсів та забезпеченню сталого розвитку регіонів. Цей підхід не лише підвищує туристичну привабливість, але й сприяє економічному відновленню та екологічному балансу в регіонах.

Таким чином, дивлячись на методи розвитку наведено у табл 1.4 можливі інструменти розвитку рекреаційної індустрії.

Таблиця 1.4

Інструменти розвитку рекреаційної індустрії

Категорія	Інструменти розвитку	Опис	Приклад
Економічні інструменти	1. Інвестиції	Залучення капіталовкладень для модернізації гірськолижних курортів, створення нових об'єктів та відновлення інфраструктури.	<i>Курорт "Буковель"</i> — поєднання приватних інвестицій та державної підтримки для розвитку курорту.
	2. Податкові пільги	Запровадження податкових пільг для підприємств в гірських регіонах для стимулювання розвитку інфраструктури та малих бізнесів.	Введення пільг для підприємців в Карпатах для розвитку місцевих готелів та ресторанів.
	3. Спеціальні ціни	Встановлення знижок для різних груп туристів (пенсіонери, студенти, сім'ї).	<i>Карпати</i> — спеціальні пропозиції для сімей з дітьми та знижки на проживання в міжсезоння.
Організаційні інструменти	1. Кластеризація	Об'єднання підприємств гірської індустрії для створення єдиної платформи, спільного маркетингу та оптимізації витрат.	<i>Карпатський туристичний кластер</i> — об'єднання місцевих підприємств для спільних маркетингових кампаній і проведення екологічних ініціатив.
	2. Створення туристичних маршрутів	Розробка нових туристичних маршрутів для пішохідного туризму, гірських походів та велосипедних прогулянок.	<i>Гірський курорт "Драгобрат"</i> — створення нових екологічних пішохідних та велосипедних маршрутів.
	3. Розвиток гірськолижної інфраструктури	Покращення інфраструктури для гірськолижного спорту (ліфти, трасування, безпека).	<i>"Буковель"</i> — модернізація гірськолижних трас та встановлення нових сучасних підйомників.
Екологічні інструменти	1. Використання відновлювальних джерел енергії	Встановлення сонячних панелей, вітрових турбін для забезпечення курортів енергією з поновлювальних джерел.	<i>Курорт "Драгобрат"</i> — використання сонячних панелей для забезпечення енергетичних потреб
	2. Реабілітація природних територій	Відновлення природних ресурсів, насадження лісів, очищення водойм, відновлення екосистем після військових	<i>Карпати</i> — програми з рекультивації земель та очищення річок після впливу бойових дій.

		конфліктів або нераціонального використання природних ресурсів.	
	3. Впровадження еко-стандартів для будівництва	Використання енергоефективних будівельних матеріалів та технологій для зменшення негативного впливу на екологію.	"Буковель" — застосування енергоефективних матеріалів та збереження природних ресурсів через сталий розвиток.

Джерело: створено автором на основі [17, 21, 24].

Таким чином, методи, підходи та інструменти розвитку рекреаційної індустрії є ключовими елементами для забезпечення сталого і ефективного зростання цієї сфери. Впровадження інвестицій, стимулювання підприємництва та розробка податкових пільг є важливими економічними інструментами, які сприяють залученню капіталу та розвитку бізнесу на місцевому рівні. Організаційні методи, зокрема кластеризація та планування територіального розвитку, дозволяють створити ефективну взаємодію між різними учасниками туристичної індустрії, що веде до зниження витрат і підвищення конкурентоспроможності. Крім того, екологічні інструменти, такі як використання відновлювальних джерел енергії та реабілітація природних територій, забезпечують сталий розвиток та збереження екосистем для майбутніх поколінь. Усі ці інструменти та підходи не тільки сприяють розвитку рекреаційної індустрії, але й дозволяють досягти синергії між економічними інтересами та екологічними вимогами, що є основою для довгострокового і стійкого розвитку туристичних регіонів.

1.3. Світові тенденції та моделі розвитку гірського туризму

Гірський туризм є однією з найбільш популярних форм туризму у світі, що охоплює різноманітні види активного відпочинку, включаючи гірськолижний спорт, альпінізм, екотуризм, трекінг та оздоровчий відпочинок. Завдяки унікальним природним умовам, культурній спадщині та можливостям для

рекреації, гірські регіони приваблюють мільйони туристів щороку. Однак розвиток цієї сфери відбувається в умовах глобальних викликів, таких як зміни клімату, екологічні ризики, необхідність збереження природного середовища та забезпечення сталого розвитку. Світовий досвід демонструє різноманітні підходи до організації гірського туризму, що враховують специфіку кожного регіону та сучасні тенденції в індустрії гостинності.

На рис 1.2 наведемо головні світові особливості розвитку гірського туризму.

Рис. 1.2 – Головні світові особливості розвитку гірського туризму.

Джерело: побудовано автором на основі[24].

Таким чином, можна сказати, що світовий гірський туризм охоплює широкий спектр видів відпочинку. Серед найбільш популярних — гірськолижний спорт, сноубординг, альпінізм, трекінг, кемпінг, парапланеризм, рафтинг, спелеотуризм та оздоровчий туризм. Наприклад, у швейцарських Альпах розвинені як зимові (лижні курорти), так і літні види активного туризму (велотуризм, хайкінг) [33, с. 256]

Також з приводу сталого розвитку, то в умовах глобального потепління та екологічної деградації велике значення приділяється збереженню природного середовища. Європейські країни, зокрема Австрія та Франція, активно впроваджують екологічно чисті технології, використовують відновлювану

енергію на курортах та обмежують транспортне навантаження шляхом розвитку громадського транспорту. Наприклад, у швейцарському курорті Церматт заборонено використання автомобілів з двигунами внутрішнього згоряння [33, с. 256]

Сучасний туризм тісно пов'язаний із технологічним прогресом. Гірські курорти впроваджують системи електронних пропусків, мобільні додатки для бронювання послуг та маршрутизації туристичних шляхів, віртуальні тури для ознайомлення з регіоном. Наприклад, у японському регіоні Хоккайдо використовують безпілотні технології для моніторингу лавинної небезпеки.

Аналіз світового досвіду дозволяє адаптувати найкращі практики до умов конкретних країн, що сприятиме підвищенню конкурентоспроможності гірських курортів та забезпеченню довгострокового розвитку галузі та виділити основні моделі розвитку гірських курортів (табл 1.5)

Таблиця 1.5

Основні світові моделі розвитку гірських курортів

Модель	Основні характеристики	Інфраструктура	Екологічні ініціативи	Відомі курорти	Вплив на туризм
Швейцарська	Преміальний сервіс, інноваційні технології	Високотехнологічні підйомники, модернізовані гірськолижні траси, розвинена транспортна мережа	Сонячна енергія, рециркуляція води, екологічні стандарти в готелях	Церматт, Давос, Санкт-Моріц	Обслуговує понад 30 млн туристів на рік
Австрійська	Державна підтримка, сприяння розвитку малого бізнесу	Державні субсидії, пільгові кредити, висококласні готелі, ефективна транспортна система	Гранти на екологічні ініціативи, розвиток сталого туризму	Ішгль, Кітцбюель, Зельден	Баланс між доступністю та високою якістю обслуговування
Канадська	Орієнтація на природоохоронні заходи	Природоохоронні зони, цифрові технології для управління туристичними потоками	Обмеження людської діяльності в національних парках, екотуризм	Банф, Джаспер, Вістлер	У 2023 році національні парки відвідали понад 23 млн туристів
Французька	Масовий гірськолижний туризм, міжнародний	Модернізація підйомників, покращена безпека трас	Активне просування екологічних стандартів у	Шамоні, Куршевель, Валь-д'Ізер	Залучення понад 5 млн туристів на рік на окремі

	маркетинг		курортах		курорти
--	-----------	--	----------	--	---------

Джерело: побудовано автором на основі [24, 29, 32].

Аналізуючи основні світові моделі розвитку гірських курортів, можна зробити висновок, що кожна країна обирає власний підхід до розвитку гірського туризму залежно від економічних, екологічних та соціальних факторів. Швейцарська модель зосереджена на преміальному сервісі та інноваційних технологіях, що приваблює туристів з високим рівнем доходу. Австрійська модель демонструє успішну інтеграцію державної підтримки та малого бізнесу, забезпечуючи баланс між доступністю та якістю. Канадська модель робить акцент на природоохоронних заходах та екотуризмі, що сприяє збереженню унікальних природних ландшафтів. Натомість французька модель орієнтується на масовий гірськолижний туризм та активне міжнародне просування курортів, що дозволяє залучати велику кількість туристів [3, с. 256].

Загалом, усі ці підходи є ефективними, але їхня успішність залежить від конкретних умов та стратегічних пріоритетів кожної країни. Таким чином, можна виділити основні тенденції розвитку гірського туризму в табл 1.6.

Таблиця 1.6

Світові тенденції розвитку гірського туризму

Тенденція	Опис	Приклади
Екологічна орієнтація	Зростання свідомості щодо захисту довкілля серед туристів і постачальників послуг є важливим фактором, що формує нові підходи до розвитку гірського туризму. Попит на сталий туризм зростає, що стимулює розвиток готелів із застосуванням "зелених" технологій.	Австрійські гірськолижні курорти з низьким рівнем енергоспоживання, геотермальні джерела енергії, сталий туризм у Швейцарії.
Цифровізація туризму	Цифрові технології активно трансформують туристичний досвід, зокрема через мобільні додатки та платформи для бронювання, а також віртуальні тури та доповнену реальність (AR).	Мобільні додатки для бронювання, віртуальні тури, AR на гірських курортах для планування подорожей.
Розвиток цілорічного туризму	Гірські курорти орієнтуються не лише на зимовий, а й на літній туризм, пропонуючи різноманітні активності протягом усього року. Від велосипедних маршрутів до оздоровчих програм.	Літні велотури та пішохідні екскурсії в Швейцарії та Австрії, зростання попиту на гірські курорти в міжсезоння.
Диверсифікація послуг	Розширення спектру послуг для різних груп туристів, включаючи культурні програми, гастрономічні тури та	Французькі та італійські курорти з гастрономічними турами, йога-курси та спа-

	оздоровчий туризм. Це дозволяє залучати ширшу аудиторію.	послуги в Австрії, зимовий гольф.
Інклюзивність та доступність	Розвиток гірського туризму для людей з обмеженими можливостями. Туристичні компанії працюють над адаптацією маршрутів, інфраструктури та послуг для осіб з фізичними обмеженнями.	Адаптовані лижні траси та маршрути для людей з інвалідністю в Швейцарії та Австрії.
Гірське здоров'я та спа-курорти	Популярність спа-послуг і оздоровчих процедур у гірських регіонах, орієнтація на психоемоційне і фізичне відновлення через природні умови гір.	Гірські курорти у Франції, спа-центри в Австрії, термальні джерела в Італії.
Гірський екстремальний туризм	Зростання популярності екстремальних видів активностей, таких як альпінізм, скелелазіння, трекінг, спелеологія, парашутизм у гірських регіонах.	Альпінізм в Гімалаях, скелелазіння в Норвегії, трекінг у Перу.
Міжнародна співпраця та мережі	Розвиток транскордонних туристичних маршрутів та програм співпраці між країнами для покращення інфраструктури та маркетингу гірських туристичних напрямків.	Транскордонні маршрути між Непалом та Індією, спільні програми між країнами Альп.
Культурний туризм та спадщина	Вивчення місцевих традицій, культурних практик, фестивалів та гастрономії в гірських регіонах. Активно розвиваються культурні тури, що поєднують елементи відпочинку та пізнання місцевої культури.	Фестивалі в горах Болгарії, гастрономічні тури в Тоскані, вивчення традицій сільського життя в Перу.
Медичний туризм та відновлення	Сучасний тренд: використання гірських курортів для медичних цілей, таких як лікування дихальних захворювань, відновлення після травм, реабілітація.	Реабілітаційні центри в Австрійських Альпах, лікувальні курорти в Карпатах.
Гірський туризм для сімей та дітей	Розвиток спеціалізованих програм для сімей з дітьми, де пропонуються дитячі гірськолижні школи, безпечні маршрути та активності для дітей різного віку.	Дитячі курорти в Альпах, сімейні програми в Італії та Франції, дитячі табори в горах Норвегії.

Джерело: побудовано автором на основі [33, 36, 37].

Таким чином, світові тенденції та моделі розвитку гірського туризму свідчать про значні зміни в підходах до цього виду відпочинку, які відображають потреби сучасного суспільства, екологічні виклики та технологічні інновації. Основними напрямками є екологічна орієнтація, де туризм сприяє збереженню природних ресурсів та використанню сталих практик, зокрема завдяки впровадженню "зелених" технологій у готельному бізнесі та активному розвитку природоохоронних ініціатив. Цифровізація стає ключовим елементом, дозволяючи туристам більш ефективно планувати відпочинок, а також розширюючи можливості для віртуальних турів і інтерактивних досвідів. Іншим

важливим аспектом є розвиток цілорічного туризму, що включає різноманіття активностей для туристів як взимку, так і влітку, що допомагає підтримувати стабільний потік відвідувачів на курорти. Диверсифікація послуг, в тому числі культурні програми, гастрономічні тури та оздоровчі послуги, робить гірський туризм привабливим для широкої аудиторії, включаючи різні вікові та соціальні групи. Усе це підкреслює еволюцію гірського туризму, який, з одного боку, орієнтований на екологічні принципи та інноваційні технології, а з іншого — на задоволення різноманітних потреб туристів, що створює нові можливості для розвитку цієї галузі в умовах глобалізації та зміни клімату.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СТАНУ ТА ПРОБЛЕМ ГІРСЬКИХ РЕКРЕАЦІЙНИХ КОМПЛЕКСІВ В УКРАЇНІ

2.1. Аналіз туристичного потенціалу гірських регіонів України

Україна володіє значним природним потенціалом для розвитку гірськолижного туризму. Найбільш сприятливим регіоном для цього є Карпати – гірський масив, що розташований у західній частині країни. Карпатські гори, які мають здебільшого вулканічне походження, характеризуються середньою висотою від 1200 до 1400 метрів над рівнем моря. Найвищою точкою українських Карпат є гора Говерла, яка досягає 2061 м та розташована неподалік сіл Ясиня та Яблуниця [2-3].

У табл 2.1 зробимо аналіз туристичного потенціалу гірських регіонів України.

Таблиця 2.1

Аналіз туристичного потенціалу гірських регіонів України

Компонент	Опис
Природний потенціал	Гірські ландшафти Карпат та Кримських гір, багаті флора і фауна, унікальні природні об'єкти (водоспади, печери, озера), мінеральні та термальні джерела, сприятливі кліматичні умови для оздоровлення.
Культурно-історичний потенціал	Архітектурні пам'ятки (дерев'яні церкви Карпатського регіону, стародавні замки, монастирі), етнографічні музеї, народні ремесла та традиції, фестивалі та місцеві свята.
Туристична інфраструктура	Готелі, санаторії, бази відпочинку, приватні садиби. Розвиток гірськолижних курортів (Буковель, Драгобрат, Славське) та літніх рекреаційних комплексів. Водночас спостерігається недостатня кількість високоякісного житла та сервісів.
Транспортна доступність	Достатня щільність автомобільних доріг, залізничне сполучення, наявність міжнародних аеропортів (Львів, Івано-Франківськ, Чернівці, Ужгород). Проте якість дорожнього покриття в гірських районах потребує покращення, а громадський транспорт розвинений недостатньо.

Екологічний стан	Велика кількість природоохоронних територій (Карпатський біосферний заповідник, національні парки). Однак існують екологічні проблеми, пов'язані з вирубкою лісів, забрудненням річок, неконтрольованою забудовою та стихійним туризмом.
Розвиток активного туризму	Можливості для гірськолижного, пішохідного, велотуризму, рафтингу, альпінізму, спелеотуризму, кінного туризму, кемпінгів. Попит на екстремальні види відпочинку зростає, але бракує сертифікованих інструкторів та якісного туристичного обладнання.
Оздоровчий та бальнеологічний туризм	Наявність мінеральних та термальних джерел (Трускавець, Східниця, Солотвино, Поляна). Лікувальні грязі, сприятливий клімат, санаторно-курортне лікування. Попит є високим, проте потребує модернізації санаторно-лікувальна база.
Кадрове забезпечення	Недостатня кількість професійно підготовлених кадрів у сфері туризму, відсутність вузькоспеціалізованих освітніх програм з екологічного, етнографічного, активного туризму. Високий рівень трудової міграції сприяє нестачі кваліфікованих працівників.
Фінансування та інвестиції	Низький рівень державного фінансування, нестача інвестицій у туристичну сферу, зокрема у створення нових туристичних об'єктів та модернізацію існуючих. Недостатній розвиток державно-приватного партнерства.
Інформаційне та маркетингове забезпечення	Обмежена рекламна кампанія туристичних можливостей Карпатського регіону на міжнародному рівні. Брак туристично-інформаційних центрів, слабе просування через цифрові платформи та соціальні мережі.

Джерело: побудовано автором на основі [2-3].

Гірськолижний туризм в Україні розвивається в кількох регіонах, що мають сприятливі природно-кліматичні умови. Важливими факторами розвитку є наявність гірських масивів, інфраструктури та транспортної доступності. Нижче подано основні гірськолижні райони України із відповідними зонами тяжіння та можливими гірськолижними курортами табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Гірськолижні райони України із зонами тяжіння

Гірськолижний район	Області, що входять до складу району	Основні курорти	Зона тяжіння (сусідні області)
Західна Україна (Карпатський регіон)	Львівська, Закарпатська, Чернівецька, Івано-Франківська	Буковель (Івано-Франківська обл.), Драгобрат (Закарпатська обл.), Славське (Львівська обл.)	Волинська, Рівненська, Тернопільська, Хмельницька
Столичний регіон	м. Київ	Протасів Яр (м. Київ), потенційний розвиток – Словечано-Овруцький кряж (Житомирська, Вінницька обл.)	Житомирська, Чернігівська, Вінницька

Північно-Східна Україна (Слобожанщина)	Харківська, Полтавська	«Екстрим-стиль» (Харківська обл.), Сорочин Яр (Полтавська обл.)	Сумська
Південно-Західна Україна	Одеська	Березівка (Одеська обл.)	Миколаївська
Центральна Україна	Черкаська, Дніпропетровська	Водяники (Черкаська обл.), Лавина (Дніпропетровська обл.)	Кіровоградська, Запорізька, Херсонська
Автономна Республіка Крим	Крим	Ай-Петрі, Ангарський перевал	-
Гірськолижний район	Області, що входять до складу району	Основні курорти	Зона тяжіння (сусідні області)

Джерело: побудовано автором на основі [2-3].

Також варто зазначити у табл. 2.3 особливості гірськолижних курортів України за винятком Карпатського регіону та АРКрим.

Таблиця 2.3

Особливості гірськолижних курортів України за винятком Карпатського регіону та АРКрим

Регіон	Назва курорту	Висота над рівнем моря (м)	Перелік послуг	Переваги	Недоліки
Столичний регіон	Протасів Яр	194	- 2 траси різної складності; - 2 підйомники; - нічне катання; - інструкторські школи, прокат спорядження, ресторан та кафе	- перший гірськолижний комплекс біля Києва; - база підготовки збірних України; - проведення змагань; - доступні ціни;	- низька висота; - штучне покриття; - мала кількість трас; - дорога нічна їзда; - слабка інфраструктура
Донбас	Аляска Центр	100	- 2 траси; - 2 мульти-ліфти; - нічне катання; - дитячі майданчики, кафе, розваги	- у центрі Маріуполя; - працює цілий рік; - доступні ціни;	- низькі схили; - штучний сніг; - мало трас; - небезпека через політичну ситуацію
Донбас	Святогірськ	90	- 1 траса; - 1 підйомник; - готель; - прокат спорядження; - інструктор;	- біля Святогірська; - доступні ціни;	- низький схил; - мало трас; - штучний сніг; - немає освітлення; - небезпека через

			- басейн, сауна, санки, дискотека		ситуацію
Північно- східна Україна	Екстрим- стиль	150	- 2 траси; - трамплін; - нічне катання; - 2 підйомники; - школа інструкторів	- передмістя Харкова; - сучасна база; - доступні ціни;	- низькі траси; - штучний сніг; - немає житла
Північно- східна Україна	Сорочин Яр	225	- 2 траси; - 2 підйомники; - кафе, ресторани; - інструктори; - прокат спорядження	- 14 км від Полтави; - сучасна база; - доступні послуги;	- низький схил; - штучний сніг; - відсутнє житло
Південно- західна Україна	Березівка	135	- 2 траси; - трамплін; - підйомники; - кафе; - сноутюбінг	- 100 км від Одеси; - доступні ціни;	- низький схил; - штучний сніг; - немає житла; - слабка інфраструктура
Центральна Україна	Водяники	230	- 3 траси (червона, зелена, синя); - 2 підйомники; - готель; - школа, кафе; - сноутюбінг, санки, ковзани	- сучасна база; - U-образна траса для сноуборду; - доступні ціни;	- низький схил; - штучне покриття; - дороге житло
Центральна Україна	Лавина		- 1 траса; - 1 підйомник; - прокат інвентарю; - школа; - кафе, ковзанка, прогулянки на конях	- у місті Дніпро; - доступні послуги;	- низький схил; - штучне покриття; - високі ціни на навчання; - відсутнє житло

Джерело: побудовано автором на основі [13, 16].

Зважаючи на інші гірські регіони, найбільш розвиненим і сприятливим для гірськолижного туризму регіоном в Україні є Карпатський регіон. Саме тут зосереджена найбільша кількість гірськолижних курортів, що забезпечує широкий вибір для туристів із різним рівнем підготовки.

У межах Карпатського регіону гірськолижний туризм активно розвивається в 19 районах. Найбільша частка таких локацій припадає на Закарпатську область – тут функціонує 8 гірськолижних районів, що становить 42 % від загальної кількості в регіоні. Івано-Франківська та Чернівецька області мають по 4

гірськолижних райони, що відповідає 21 % кожна. Найменша кількість гірськолижних районів розташована у Львівській області – всього 3, що становить 16 % від загальної кількості в Карпатському регіоні [13, с. 29]

Таким чином, Карпатський регіон є лідером у сфері гірськолижного туризму в Україні завдяки значній кількості курортів, розвиненій інфраструктурі, природним умовам і географічному розташуванню. На сьогодні у всіх чотирьох областях, де проходять Карпати (Львівська, Закарпатська, Івано-Франківська, Чернівецька), активно розвиваються курортні зони, що пропонують відпочивальникам якісне обладнання та комфортний сервіс [16, с. 23]

Сучасні гірськолижні курорти забезпечені доглянутими трасами різного рівня складності, що дозволяє кататися як новачкам, так і досвідченим спортсменам. Для зручності туристів встановлено підйомники, включно з крісельними та бугельними системами, що забезпечують швидкий доступ до трас. У місцях з недостатньою природною засніженістю використовуються снігогенеруючі установки, які підтримують якість снігу та подовжують сезон катання.

Характеристика гірськолижної інфраструктури по областях Карпатського регіону представлена у табл. 2.4.

Таблиця 2.4

*Характеристика гірськолижної інфраструктури по областях
Карпатського регіону*

Область	Опис трас	Типи та особливості підйомників	Опис туристичної інфраструктури
Закарпатська	78 трас. В області розташовані численні гірськолижні траси різного рівня складності. Найпопулярніші курорти – Драгобрат, Красія, Подібоваць та Пилипець. Траси мають природне засніження, деякі з них додатково	60 підйомників В Закарпатті діє велика кількість бугельних, крісельних та гондольних підйомників. Драгобрат славиться високогірним розташуванням та наявністю довгих спусків. Красія має	142 засобів розміщення В області добре розвинена інфраструктура для туристів – готелі, бази відпочинку, котеджні містечка, санаторії та приватні садиби. Багато об'єктів пропонують додаткові послуги, такі як SPA, басейни, чани та бані.

	оснащені сніговими гарматами для подовження сезону.	один з найдовших підйомників в Україні (близько 2,5 км).	
Івано-Франківська	86 трас. В області розташований найбільший та найсучасніший гірськолижний курорт України – Буковель, що має понад 70 км трас. Також популярними є курорти Ворохта, Яблуниця та Верховина. Траси оснащені сніговими гарматами, що дозволяє подовжити сезон катання.	39 підйомників У Буковелі діють швидкісні крісельні підйомники, що забезпечують високу пропускну здатність. Є також бугельні підйомники на менш відомих курортах, як-от Ворохта чи Верховина. Деякі підйомники працюють і влітку для туристів, що займаються трекінгом.	204 засобів розміщення В регіоні представлений широкий вибір житла: від бюджетних хостелів до 5-зіркових готелів. Буковель відомий своєю розвинутою інфраструктурою – тут діють ресторани, СПА-комплекси, аквапарки, прокати спорядження та розважальні центри.
Львівська	60 трас. Найбільшим гірськолижним курортом області є Славське, де знаходяться траси різної складності, зокрема на горах Тростян, Захар Беркут та Погар. Також є менш популярні курорти, як-от Орявчик, Плай та Розлуч.	37 підйомників У Славському діють як крісельні, так і бугельні підйомники, що дає можливість вибору для різних рівнів катання. Курорт "Плай" має сучасні підйомники з автоматичною фіксації крісел.	83 засобів розміщення Львівська область пропонує готелі, гостьові будинки, пансіонати та садиби, орієнтовані на туристів з різним бюджетом. Славське має гарну транспортну доступність (залізниця), що робить його популярним серед туристів.
Чернівецька	24 трас. Основним гірськолижним курортом області є Мигове, де розташовані траси для початківців і середнього рівня складності. Також є менш відомі курорти, як-от "Горбово" та "Сонячна долина".	18 підйомників У Миговому встановлені бугельні та мультиліфти, що робить його зручним для новачків. Є можливість нічного катання завдяки освітленню трас.	46 засобів розміщення Інфраструктура представлена готелями, коледжами та комплексами відпочинку, орієнтованими на сімейний відпочинок. Пропонуються додаткові розваги – лазні, катання на квадроциклах, санні траси.

Джерело: побудовано автором на основі [12, 16].

Карпатський регіон України умовно поділяється на дві основні частини – Прикарпаття та Закарпаття, кожна з яких має свою унікальну специфіку розвитку

гірськолижного туризму. Прикарпаття охоплює три області – Львівську, Івано-Франківську та Чернівецьку, а Закарпаття складається з однієї області – Закарпатської. Ці регіони мають різну кількість гірськолижних районів, що впливає на інфраструктуру та популярність цього виду туризму [239].

У Закарпатській області зосереджено найбільше гірськолижних районів – цілих 8, що становить 42% від загальної кількості районів Карпатського регіону. Це зумовлено природними умовами, які сприяють розвитку зимових видів відпочинку на високогірних територіях, таких як Драгобрат, Красія та Подобовець. Закарпаття стало лідером за кількістю курортів завдяки своїм гірським вершинкам, що мають стабільне снігове покриття та зручні для катання схили [39].

У Івано-Франківській області розташовано 4 гірськолижних райони, що складає 21% від загального числа курортних територій Карпат. Тут активно розвивається гірськолижний туризм завдяки наявності великих курортів, таких як Буковель. Івано-Франківщина славиться наявністю понад 50 гірськолижних витягів, що підходять для різних рівнів катання – від початківців до досвідчених лижників та сноубордистів. Особливою популярністю користуються райони Косова, Шешорів та Тюдова в Косівському районі, які привертають туристів своєю природною красою та можливістю для зимових активностей [39].

У Чернівецькій області також є 4 гірськолижні райони, що становить 21% від загальної кількості. Ця область менш розвинута в плані зимових курортів у порівнянні з іншими регіонами, але курорти типу Мигового та Горбово мають значний потенціал для розвитку гірськолижного туризму завдяки хорошим умовам для катання та додатковим зимовим розвагам [39].

Львівська область, хоча й має найменшу кількість гірськолижних районів (тільки 3), складає 16% від загальної кількості, але її курорти, зокрема Славське, мають великий попит серед туристів. В Славському функціонує кілька трас, які підходять для всіх рівнів підготовки, що робить цей регіон популярним серед лижників і сноубордистів. Львівщина пропонує не тільки можливості для зимових

видів спорту, але й насичене культурне життя, що привертає увагу туристів з усього світу [39].

Івано-Франківська область є безумовним лідером серед регіонів Карпат у розвитку гірськолижного туризму завдяки своїм численним курортам і великій кількості гірськолижних витягів, що дозволяють розвивати цей вид відпочинку на всіх рівнях. Курорти цієї області популярні як серед професіоналів, так і серед початківців, тому що вони пропонують різноманіття трас і послуг для кожного. Вибір курортів у регіоні багатий, і до найбільш відомих можна віднести Поляницю (Буковель), Ворохту, Яблуницю, а також села Шешори і Тюдів, де туристи можуть насолоджуватися не тільки катанням на лижах, але й іншими зимовими розвагами, такими як сноубординг, катання на санках, і багато іншого [39].

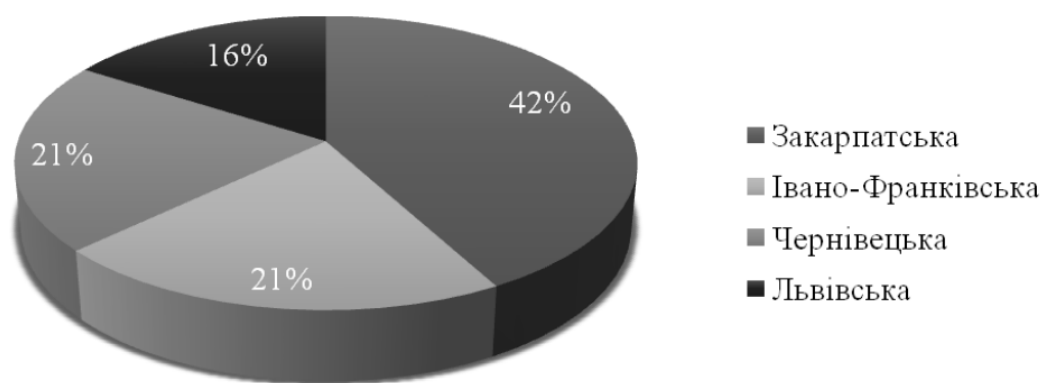

Рис. 2.1 – Розподіл гірськолижних районів за областями.

Джерело: побудовано автором на основі [39].

Таким чином, кожен з карпатських регіонів має свої особливості, що визначають специфіку розвитку гірськолижного туризму. Природні умови та наявність інфраструктури сприяють тому, щоб Карпати стали одними з найпопулярніших напрямків для зимового відпочинку в Україні.

У табл 2.5 розглянемо аналіз сформованих гірськолижних курортів Карпат.

Таблиця 2.5

Аналіз сформованих гірськолижних курортів Карпат

Критерій	Буковель	Славське	Ворохта
Локація	Івано-Франківська	Львівська область,	Івано-Франківська область,

	область, село Поляниця, неподалік Яремче.	Сколівський район.	Верховинський район, на території Карпатського національного природного парку.
Висота над рівнем моря	920 м	600-1242 м (гора Тростян)	850 м
Загальна довжина трас	Понад 68 км	Близько 25 км	Близько 10 км
Кількість трас та їх рівень складності	72 траси: 30% – легкі, 50% – середньої складності, 20% – складні.	13 трас: 30% – легкі, 50% – середні, 20% – складні.	5 трас: переважно середнього рівня складності.
Кількість витягів	17 сучасних підйомників (кресельні, бугельні, гондольні).	7 витягів (кресельні та бугельні).	3 витяги (бугельні та мультиліфти).
Туристична інфраструктура	Розвинена мережа готелів, котеджів, ресторанів, СПА- комплексів, розважальних закладів. Є аквапарк, льодовий каток, спортивні майданчики, прокат спорядження.	Готелі, приватні садиби, бази відпочинку. Менш розвинена розважальна інфраструктура, відсутні великі СПА- центри та аквапарки.	Обмежена інфраструктура, бази відпочинку радянського типу, невелика кількість приватних котеджів. Є санаторії та реабілітаційні центри.
Сезонність	Грудень – квітень. Штучне засніження продовжує сезон.	Грудень – березень, залежить від природного снігового покриву.	Грудень – березень. Короткий сезон через кліматичні особливості.
Додаткові види відпочинку	Сноуборд-парк, фрірайд-зони, катання на снігоходах, зимові екскурсії, термальні ванни.	Сноуборд, фрірайд, піші маршрути, катання на санях.	Екскурсії до заповідних зон, кінні прогулянки, сходження на Говерлу.
Транспортна доступність	Хороша. Асфальтовані дороги, розвинена логістика, пряме залізничне сполучення (Яремче, Івано-Франківськ). Трансфер з аеропортів Івано- Франківська та Львова.	Добре розвинене залізничне сполучення зі Львовом, Києвом, Одесою, Харковом. Проблеми з якістю доріг у деяких напрямах.	Потягом до Ворохти або автобусом. Обмежене транспортне сполучення, стан доріг середній.
Популярність серед туристів	Найпопулярніший гірськолижний курорт України. Високий рівень сервісу, велика	Популярний серед лижників і сноубордистів, але поступається Буковелю через	Популярний серед початківців і любителів активного відпочинку, але менш розвинений як курорт.

	кількість туристів, як українських, так і іноземних.	слабшу інфраструктуру.	
Цінова політика	Висока вартість проживання, харчування та абонементів на підйомники. Один із найдорожчих курортів України.	Доступніші ціни порівняно з Буковелем, але дорожчий за Ворохту.	Найдоступніший варіант відпочинку серед трьох курортів, низькі ціни на житло та харчування.
Перспективи розвитку	Подальша модернізація, збільшення кількості трас, розвиток розважальної інфраструктури, залучення міжнародних інвесторів.	Необхідність покращення підйомників, модернізації готельної бази, розширення розважальних можливостей.	Потребує серйозної реконструкції інфраструктури, оновлення житлової бази та створення сучасних підйомників.

Джерело: побудовано автором на основі [39].

Отже, аналіз туристичного потенціалу гірських регіонів України підтверджує наявність значних природних та інфраструктурних передумов для розвитку різноманітних форм туризму, зокрема гірськолижного, який є одним з найбільш масових і популярних серед туристів. Гірські райони Карпат володіють унікальними природними ресурсами, такими як високі гори, снігове покриття, численні гірськолижні траси, які відповідають вимогам як новачків, так і професіоналів.

Карпатський регіон, який включає Закарпатську, Івано-Франківську, Львівську та Чернівецьку області, є найбільш розвиненим у контексті гірськолижного туризму в Україні. Регіон має велике стратегічне значення для зимового відпочинку, зокрема завдяки величезному числу гірськолижних курортів, таких як Буковель, Драгобрат, Славське та інші. Завдяки природним умовам і спеціалізованій інфраструктурі, ці курорти приваблюють туристів з різних куточків світу, а також забезпечують зручності для розвитку гірськолижних видів спорту та зимових розваг.

У табл. 2.6 представимо сформований рейтинг областей Карпатського регіону з розвитку гірськолижного туризму.

Таблиця 2.6

Рейтинг областей Карпатського регіону з розвитку гірськолижного туризму

Області	Місце області за кількістю гірськолижних районів	курортів	трас	підйомників	засобів розміщення	Інтегральна оцінка
Закарпатська	1	1	2	1	2	1,5
Івано-Франківська	2	3	1	2	1	1,7
Львівська	3	2	3	3	4	3
Чернівецька	4	4	4	4	3	4

Джерело: побудовано автором

Аналізуючи рейтинг областей Карпатського регіону за розвитком гірськолижного туризму, можна зробити висновок, що Закарпатська область є найбільш сприятливою для цього виду туризму. Вона посідає перше місце за кількістю гірськолижних курортів і підйомників, друге місце за кількістю трас і засобів розміщення, що свідчить про високий рівень інфраструктурного забезпечення. Наявність розгалуженої мережі курортів та технічного оснащення робить Закарпаття лідером у сфері зимового відпочинку, що підтверджується й інтегральною оцінкою 1,5.

Івано-Франківська область також займає важливе місце у розвитку гірськолижного туризму, посідаючи першість за кількістю трас та друге місце за наявністю підйомників. Водночас вона поступається Закарпаттю за кількістю курортів та гірськолижних районів, що вплинуло на її інтегральну оцінку – 1,7. Завдяки наявності таких відомих курортів, як Буковель, Івано-Франківщина приваблює значну кількість туристів та продовжує активно розвивати туристичну інфраструктуру.

Львівська область посідає третю позицію в рейтингу через меншу кількість трас, курортів і засобів розміщення порівняно з лідерами. Незважаючи на це, вона залишається важливим регіоном для гірськолижного туризму, маючи відомий курорт Славське. Львівщина активно працює над модернізацією інфраструктури,

проте їй необхідно більше інвестицій у розвиток туристичних об'єктів, аби покращити свої позиції у майбутньому.

Чернівецька область має найнижчі показники за всіма критеріями, що вплинуло на її інтегральну оцінку – 4. Обмежена кількість курортів, трас, підйомників і засобів розміщення значно знижує її конкурентоспроможність у сфері гірськолижного туризму. Однак цей регіон має певний потенціал для розвитку зимового відпочинку, особливо за умов залучення інвестицій та розширення туристичної пропозиції.

Таким чином, аналіз показує, що Закарпатська та Івано-Франківська області є ключовими центрами гірськолижного туризму в Карпатському регіоні, маючи розвинену інфраструктуру та значний потенціал для подальшого зростання. Львівщина також зберігає свої позиції, хоч і поступається лідерам, а Чернівецька область потребує значних інвестицій для активізації гірськолижного туризму.

Таким чином, гірські регіони України, зокрема Карпати, мають значний туристичний потенціал завдяки унікальному природному середовищу, розвиненій інфраструктурі та популярності зимових і літніх видів відпочинку. Однак розвиток туризму у цих регіонах стикається з низкою викликів, включаючи екологічні ризики, інвестиційні потреби та сезонність. SWOT-аналіз допоможе комплексно оцінити переваги, можливості, слабкі сторони та загрози для подальшого стратегічного розвитку гірських туристичних регіонів (табл. 2.7)

Таблиця 2.7

SWOT-аналіз туристичного потенціалу гірських регіонів України

Сильні сторони (Strengths)	Слабкі сторони (Weaknesses)
Багатий природний потенціал (гірські масиви, ліси, мінеральні джерела).	Недостатня транспортна інфраструктура, зокрема відсутність якісних доріг у віддалених районах.
Розвинена мережа гірськолижних курортів (Буковель, Драгобрат, Славське, Плай тощо).	Нерівномірний розвиток туристичних зон (деякі райони мають слабо розвинену інфраструктуру).
Високий попит на екологічний та активний туризм.	Відсутність якісного сервісу у багатьох приватних садибах і готелях.
Доступні ціни у порівнянні з європейськими курортами.	Сезонність туризму: взимку популярний гірськолижний відпочинок, а влітку менший потік туристів.
Можливість розвитку медичного та	Недостатня кількість інвесторів для

оздоровчого туризму (мінеральні води, лікувальні санаторії).	розбудови інфраструктури.
Велика кількість етнокультурних об'єктів (гуцульські традиції, ремесла, фольклор).	Слабка цифровізація туристичних послуг (відсутність онлайн-букінгу в багатьох об'єктах).
Можливості (Opportunities)	Загрози (Threats)
Залучення інвестицій у модернізацію інфраструктури.	Негативний вплив кліматичних змін на тривалість зимового сезону.
Розвиток міжнародного туризму завдяки інтеграції у європейський туристичний ринок.	Можливі екологічні проблеми через неконтрольовану вирубку лісів та забудову природних зон.
Використання сучасних цифрових технологій (онлайн-букінг, віртуальні тури, мобільні додатки для туристів).	Політична нестабільність, що може впливати на потік іноземних туристів.
Створення нових туристичних продуктів (екостежки, велотури, етнографічний туризм).	Конкуренція з іншими країнами (Польща, Словаччина, Румунія), які пропонують схожі види відпочинку з кращим сервісом.
Розвиток «зеленого» туризму та популяризація екологічних ініціатив.	Недостатнє державне фінансування туристичної галузі та її рекламної підтримки.
Проведення міжнародних фестивалів і спортивних змагань для популяризації регіону.	Ризик перевантаження інфраструктури у пікові туристичні сезони.

Джерело: побудовано автором на основі [40-43].

Проведений SWOT-аналіз показує, що гірські регіони України мають значний туристичний потенціал завдяки природним умовам, культурній спадщині та розвинутій туристичній інфраструктурі в окремих районах. Основними перевагами є доступні ціни, велика кількість гірськолижних курортів та можливості для екологічного і медичного туризму.

Однак існують і слабкі сторони, серед яких ключовими є недостатня інфраструктура в деяких районах, низький рівень сервісу та сезонність туризму. Для розвитку галузі необхідно залучати інвестиції, модернізувати дороги, покращувати якість послуг та впроваджувати цифрові технології для покращення туристичного досвіду.

Також важливо враховувати можливі загрози, такі як екологічні проблеми, конкуренція з сусідніми країнами та вплив політичної ситуації. Для мінімізації цих ризиків слід розвивати стратегії екологічного туризму, підвищувати рівень міжнародної співпраці та створювати нові туристичні продукти, які приваблюватимуть відвідувачів не лише у зимовий, а й у літній період.

Таким чином, гірські регіони України мають усі передумови для перетворення на потужні туристичні центри не лише для внутрішніх, а й для іноземних туристів. Але для цього необхідний комплексний підхід, що включає державну підтримку, розвиток інфраструктури, залучення інвесторів та створення якісного сервісу.

2.2. Вплив війни на розвиток гірських рекреаційних комплексів

Війна в Україні, розпочата в 2022 році, мала значний негативний вплив на різні сфери економіки та соціального життя, зокрема на розвиток гірських рекреаційних комплексів. Карпатський регіон, який традиційно є однією з основних туристичних точок зимового відпочинку, зазнав значних труднощів через зниження кількості туристів, пошкодження інфраструктури та загальні економічні труднощі, спричинені бойовими діями.

Гірські рекреаційні комплекси, які раніше були одними з найпривабливіших туристичних зон України, зіткнулися з низкою викликів, що ускладнили їх подальший розвиток. Зміни торкнулися інфраструктури, логістики, безпеки та туристичного потоку. Проаналізуємо вплив війни на кожен з гірських туристичних регіонів України табл. 2.8.

Таблиця 2.8

Вплив війни на розвиток гірських рекреаційних комплексів

Регіон	Основні наслідки війни	Проблеми для розвитку	Можливі шляхи відновлення
Карпатський регіон (Закарпатська, Львівська, Івано-Франківська, Чернівецька області)	Значне зростання попиту на внутрішній туризм через тимчасову втрату курортів у Криму та на Донбасі. Використання рекреаційних комплексів для розміщення переселенців. Державні та	Падіння платоспроможності українців, що зменшило туристичні потоки. Логістичні проблеми через руйнування транспортних шляхів. Відтік інвестицій через загальну економічну нестабільність.	Державна підтримка та програми пільгового кредитування для туристичного бізнесу. Розширення літніх туристичних програм для залучення більшої кількості туристів. Покращення логістики та

	приватні ініціативи для підтримки місцевого бізнесу.		транспортного сполучення.
Столичний регіон (Київська, Житомирська, Чернігівська, Вінницька області)	Відносно стабільна ситуація у Києві та Вінниці дозволяє зберігати функціонування окремих рекреаційних зон. Підвищений попит на відпочинок поблизу столиці через небезпеку виїзду за кордон.	Постійна загроза ракетних ударів, що знижує безпеку туризму. Високі витрати на генератори та альтернативні джерела електроенергії.	Інвестиції у розвиток укриттів та безпечної туристичної інфраструктури. Розвиток медичного та реабілітаційного туризму для військових і постраждалих.
Північно-Східна Україна (Харківська, Полтавська, Сумська області)	Певне пожвавлення внутрішнього туризму у відносно безпечних районах Полтавщини.	Харківщина та Сумщина перебувають у зоні постійної загрози обстрілів, що унеможливорює розвиток туризму. Закриття багатьох об'єктів через воєнні дії.	Розвиток екотуризму та альтернативних видів відпочинку у безпечних районах.
Центральна Україна (Черкаська, Дніпропетровська, Кіровоградська, Запорізька, Херсонська області)	Черкащина та Кіровоградщина залишаються відносно стабільними регіонами.	Дніпропетровська та Запорізька області перебувають під постійними обстрілами, що робить туризм неможливим. Херсонщина частково окупована, що унеможливорює розвиток курортної інфраструктури.	Підготовка програм післявоєнного відновлення туризму у постраждалих регіонах.
Автономна Республіка Крим	Тимчасова окупація унеможливорює розвиток українського туризму. Повна втрата рекреаційної інфраструктури для України.	Використання ресурсів Криму окупаційною владою.	Після повернення Криму – міжнародні інвестиції у відновлення курортної галузі.

Джерело: побудовано автором на основі [40-43].

Війна суттєво змінила туристичний ринок України, що особливо відчутно у гірських рекреаційних комплексах. Карпатський регіон залишається найстабільнішим напрямком для внутрішнього туризму, однак він також зазнав негативних наслідків у вигляді зниження платоспроможності туристів, відтоку інвестицій та використання курортних об'єктів для розміщення переселенців.

Перш за все, збройний конфлікт призвів до суттєвого скорочення потоку внутрішніх та міжнародних туристів, які часто обирали Карпати як місце для зимового відпочинку. За умов війни більшість українців була змушена відмовитися від планів на подорожі через економічні труднощі, нестабільність ситуації та небезпеку. Водночас міжнародні туристи також перестали відвідувати Україну через непередбачуваність ситуації, що значно знизило попит на гірськолижні курорти.

Крім того, багато гірськолижних курортів, таких як Буковель, Драгобрат, Славське та інші, стали об'єктами для тимчасового розміщення біженців, військових та гуманітарних установ, що вплинуло на роботу гірськолижних комплексів. Частина рекреаційних об'єктів була перепрофільована для забезпечення потреб населення та захисту людей, що також обмежило доступ до туристичних послуг.

Інфраструктура гірськолижних комплексів, зокрема підйомники, траси, готелі та ресторани, постраждала від бойових дій, що ускладнило їх відновлення та розвиток у післявоєнний період. Частина курортів на заході України, де ситуація була менш напруженою, зазнала втрат через збільшення витрат на обслуговування безпеки та на забезпечення спеціальних умов для надання допомоги і призвело до фінансових збитків і необхідності адаптації бізнес-моделей гірськолижних комплексів до нових реалій.

Проте, незважаючи на численні труднощі, частина гірськолижних курортів змогла адаптуватися до нових умов, почавши приймати внутрішніх туристів, забезпечуючи для них безпечні умови для відпочинку та рекреації. Так, деякі курорти збільшили інвестиції в модернізацію інфраструктури, використовуючи

місцеві ресурси та підтримку волонтерських організацій для відновлення частини пошкоджених об'єктів.

Основні фактори впливу війни на гірські рекреаційні комплекси зображені на рис 2.2.

Рис. 2.2 – Основні фактори впливу війни на гірські рекреаційні комплекси
Джерело: побудовано автором на основі [40-43].

Карпатський регіон України, який є важливим центром зимового туризму, зазнав значних змін і труднощів через збройний конфлікт, хоча й отримав найменші матеріальні пошкодження в порівнянні з іншими частинами країни. Однак навіть цей регіон, що знаходиться на заході України, не залишився без впливу війни, що призвело до певних матеріальних втрат та змін у розвитку туристичної інфраструктури.

1. Пошкодження інфраструктури. Один з основних аспектів матеріальних втрат, які зазнав Карпатський регіон, пов'язаний з тимчасовими пошкодженнями та частковим знищенням інфраструктури. Хоча більшість бойових дій не відбувалося безпосередньо в Карпатах, значні ресурси були перенаправлені на військові потреби або на утримання внутрішньо переміщених осіб та призвело до того, що інфраструктурні об'єкти, такі як гірськолижні курорти, підйомники, готелі, ресторани та транспортні мережі, зазнали значних труднощів у своєму функціонуванні. Через нестабільність ситуації, деякі туристичні об'єкти були

частково закриті або перепрофільовані, знижуючи їх ефективність і доступність для відпочивальників.

2. Пошкодження об'єктів туризму та природного середовища. Деякі об'єкти туризму, зокрема вищезгадані гірськолижні траси та інфраструктура навколо них, зазнали втрат через зменшення туристичного потоку, а також через тимчасове перенаправлення ресурсів на потреби, пов'язані з гуманітарною допомогою. В деяких випадках зміни клімату та військові дії могли спричинити додаткові екологічні проблеми в природних зонах, що ускладнило збереження місцевих екосистем.

3. Зниження економічної активності та туризму. Оскільки Карпати традиційно залучають туристів у зимовий сезон, війна призвела до суттєвого падіння рівня внутрішнього та зовнішнього туризму. Це мало безпосередній вплив на економіку регіону, де гірськолижні курорти і туристичні комплекси є важливими джерелами доходу для місцевих громад. Гірськолижні комплекси, такі як Буковель або Славське, хоч і були відкриті, все одно постраждали від зменшення кількості туристів через економічну ситуацію та непередбачуваність безпеки. Зниження потоку туристів негативно позначилося на дохідній частині місцевих бюджетів та створило труднощі для відновлення інфраструктури після кожного сезону.

4. Дефіцит ресурсів та робочої сили. Найбільше економічні проблеми стосуються людських ресурсів, оскільки багато працівників туристичних комплексів, ресторанного бізнесу та інших секторів були змушені залишити свої робочі місця через воєнні дії. Численні підприємства та бізнеси не змогли функціонувати в повному обсязі через відсутність достатньої кількості робочої сили та матеріальних ресурсів, що значно вплинуло на розвиток туристичної інфраструктури.

5. Відновлення та адаптація. Однак, незважаючи на матеріальні втрати, Карпатський регіон зберігає значний потенціал для відновлення. Природні умови, що характеризуються чудовими гірськими ландшафтами, сніговим покриттям і наявністю інфраструктури, дозволяють швидко адаптувати регіон до змінюваних

умов. Крім того, деякі місцеві бізнеси змогли адаптуватися до нових реалій, почавши приймати внутрішніх туристів та працювати над відновленням туристичних послуг.

Таким чином, хоча Карпати і зазнали матеріальних втрат через війну, це порівняно з іншими регіонами України мало менший вплив. В результаті збереження природних ресурсів, інфраструктури та відновлення бізнесу, Карпатський регіон має значний потенціал для відновлення та розвитку після завершення військових дій.

2.3. Досвід інших країн у відновленні туристичної інфраструктури після воєнних конфліктів

Відновлення туристичної інфраструктури після воєнних конфліктів є складним і багатогранним процесом, що потребує зусиль на різних рівнях — від відбудови фізичної інфраструктури до відновлення довіри туристів і сприяння економічному зростанню. Туризм є важливим сектором економіки для багатьох країн, і його відновлення після війни часто є необхідною складовою частиною загального процесу відбудови національної економіки та соціальної стабільності. Кожен випадок відновлення є унікальним і залежить від різноманітних факторів, таких як масштаби руйнувань, типи конфліктів, а також наявність фінансових і людських ресурсів.

Історично багато країн, що пережили війни, проходили через етапи відновлення своїх туристичних регіонів. Вивчення досвіду таких країн дає можливість виявити найефективніші стратегії та підходи до відновлення туристичної інфраструктури, враховуючи при цьому специфіку кожної ситуації, що включає не лише відбудову фізичних об'єктів, таких як готелі, курорти та транспортні шляхи, але й важливий аспект — повернення туристів та інвесторів, відновлення бренду та репутації країни як безпечного туристичного напрямку.

У табл 2.9 розглянемо зарубіжний досвід країн у відновленні туристичної інфраструктури після воєнних конфліктів.

Таблиця 2.9

*Зарубіжний досвід країн у відновленні туристичної інфраструктури після
воєнних конфліктів*

Країна	Період конфлік ту	Пошкодження туристичної інфраструктури	Стратегії відновлення	Результати відновлення
Косово	1998- 1999 (Війна в Косово)	Руйнування готелів, курортів, транспортних шляхів	1. Відновлення базової інфраструктури (дороги, аеропорти, готелі) 2. Міжнародна допомога (відновлення через ООН та ЄС) 3. Рекламні кампанії для залучення туристів	Косово стало популярним напрямом для культурного туризму та еко-туризму. Збільшення кількості туристів на 30% у перші 5 років відновлення.
Ліван	2006 (Війна Ліван- Ізраїль)	Руйнування прибережних курортів, готелів, ресторанів	1. Відновлення прибережних курортів і готелів за державний кошт. 2. Спільне партнерство з міжнародними туроператорами для реклами туризму. 3. Спрощення візових процедур для іноземців.	Ліванський туризм відновився завдяки міжнародним інвестиціям і сприянню розвитку інфраструктури, особливо на узбережжі.
Сербія	1999 (НАТО- бомбар дування)	Руйнування готелів, туристичних об'єктів, транспортних вузлів	1. Відновлення культурних пам'яток. 2. Реконструкція готельного комплексу з акцентом на екологічний туризм. 3. Реклама природних ресурсів та культурної спадщини.	Відновлення національних парків, культурних об'єктів і історичних пам'яток стимулювало ріст туризму, особливо в Белграді та Новому Саді.
Ірак	2003 (Війна в Іраку)	Повне руйнування готелів, туристичних об'єктів, пошкодження інфраструктури	1. Спільна робота з міжнародними інвестиціями для відновлення інфраструктури. 2. Активна реклама культури і історії через міжнародні туроператори. 3. Фокус на релігійний туризм (паломницькі маршрути).	Поступове відновлення культурних та історичних об'єктів привело до зростання внутрішнього туризму та кількості паломників.
Туреччина	2016 (Держа вний перевор	Пошкодження готелів, курортів, зменшення	1. Рекламні кампанії через соціальні мережі для повернення туристів. 2. Зниження цін на готелі та	Туреччина відновила статус популярного туристичного напряму, що сприяло

	от і теракти)	поток туристів	екскурсії для залучення туристів. 3. Політична стабілізація і підвищення безпеки в туристичних зонах.	відновленню потоку іноземних туристів і розширенню інфраструктури.
В'єтнам	1955-1975 (В'єтнамська війна)	Повне руйнування туристичної інфраструктури, об'єктів культурної спадщини	1. Відновлення інфраструктури за допомогою міжнародних організацій. 2. Реконструкція традиційних селищ та відродження національної культури. 3. Рекламні кампанії для залучення міжнародних туристів.	В'єтнам став популярним туристичним напрямком, зокрема завдяки культурному туризму та природним пам'яткам, що активно розвиваються.
Філіппіни	2000-2006 (Повстання на південь)	Руйнування інфраструктури, відсутність безпеки в регіонах	1. Покращення безпеки на туристичних курортах. 2. Партнерство з міжнародними організаціями для відновлення туризму. 3. Вкладення в розвиток інфраструктури для еко-туризму.	Філіппіни стали популярним напрямком для пляжного та екологічного туризму, завдяки покращеній безпеці і відновленим курортам.

Джерело: побудовано автором на основі [25-27].

Таким чином, успішне відновлення туризму є можливим лише за умови комплексного підходу та активної співпраці з міжнародними партнерами. Країни, які пережили серйозні воєнні конфлікти, змогли відновити свою туристичну інфраструктуру завдяки інтеграції державної та приватної ініціативи, що включала відновлення пошкоджених об'єктів, інвестиції у нові проекти, а також залучення іноземних партнерів для сприяння розвитку.

Примітним є те, що реклама туристичних напрямків і проведення рекламних кампаній стали важливими елементами для відновлення іміджу країни на міжнародному ринку. Міжнародна допомога та співпраця з туристичними операторами дозволили знову залучити туристів, що забезпечило повернення національних та міжнародних туристичних потоків. Більшість країн орієнтувались на екологічний та культурний туризм, що стало важливим аспектом їх відновлення.

Інфраструктурні інвестиції, зокрема відновлення готелів, транспортних шляхів і курортів, мали пріоритет в усіх прикладах, що дозволило не лише відновити функціонування туристичних зон, але й значно поліпшити інфраструктуру для майбутнього розвитку. Зокрема, такі країни, як Косово, Ліван і Туреччина, зробили акцент на залученні міжнародних туристів через просування культурних, історичних та природних пам'яток, що допомогло відновити економіку і стабільність в постраждалих регіонах.

Отже, досвід відновлення туристичної інфраструктури в країнах після воєнних конфліктів підтверджує, що злагоджена робота урядів, міжнародних організацій та бізнесу може не лише відновити, а й сприяти подальшому розвитку туризму в цих країнах.

РОЗДІЛ 3

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ВІДНОВЛЕННЯ ГІРСЬКИХ РЕКРЕАЦІЙНИХ КОМПЛЕКСІВ У ПІСЛЯВОЄННІЙ УКРАЇНІ

3.1. Концепція сталого розвитку гірського туризму

Концепція розвитку гірських територій українських Карпат — це стратегічна рамка, що визначає державну політику щодо сталого соціально-економічного розвитку гірських регіонів Карпат. Вона спрямована на подолання відставання у розвитку, яке історично сформувалося в цих територіях, та створення сприятливих умов для проживання, підприємницької діяльності, збереження природного середовища і культурної спадщини. Концепція розвитку гірських територій українських Карпат, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3 квітня 2019 р. № 232-р, є важливим стратегічним документом державного рівня навіть під час війни. Основна мета документа — створення організаційних, правових і фінансових передумов для сталого розвитку гірських територій Карпатського регіону, а також: [51].

- підвищення їх конкурентоспроможності,
- покращення якості життя населення,
- зміцнення економічного потенціалу територій,
- збереження та розвиток природних і культурних ресурсів.

У документі визначено ключові пріоритети концепції (табл.3.1).

Таблиця 3.1

Ключові пріоритети концепції розвитку гірських територій

Напрямок	Зміст
Інфраструктурний розвиток	Розбудова транспортної, комунальної та туристичної інфраструктури.
Економічна диверсифікація	Розвиток підприємництва, підтримка малого і середнього бізнесу, зеленого туризму, ремесел.
Соціальна сфера	Покращення доступу до медичних, освітніх, адміністративних послуг.
Екологічна безпека	Рациональне природокористування, охорона природи, розвиток екологічного туризму.
Культурна ідентичність	Збереження нематеріальної культурної спадщини, традицій, мови, звичаїв.

Джерело: побудовано автором на основі [51]

Проте, під час війни в Україні сталий розвиток гірського туризму має ґрунтуватися на глибоких ціннісних засадах, що визначають гуманітарний вектор модернізації регіонів. Насамперед, ідеться про людиноцентризм — орієнтацію на потреби, добробут і безпеку мешканців гірських територій та туристів. Туризм не повинен бути лише інструментом економічного прибутку, а має сприяти розвитку людського капіталу, підвищенню якості життя та захисту прав людини.

Важливою складовою виступає національна ідентичність, адже Карпати є унікальним етнокультурним простором з багатовіковими традиціями. Туризм у цій місцевості повинен відображати українські наративи, автентичність, мову, ремесла та звичаї. Підтримка локальної культури сприяє також формуванню патріотизму — усвідомлення цінності української природи, спадщини та самобутності [53, с.70-72].

У контексті повномасштабної агресії особливого значення набуває цінність відбудови — не лише фізичної інфраструктури, а й соціальної тканини регіонів, економічної стійкості, екологічного балансу та психологічної безпеки. Гірський туризм може стати механізмом зцілення територій, зміцнення громад та економічного підйому.

У концепції розвитку гірського туризму важливо керуватися принципами рис 3.1.

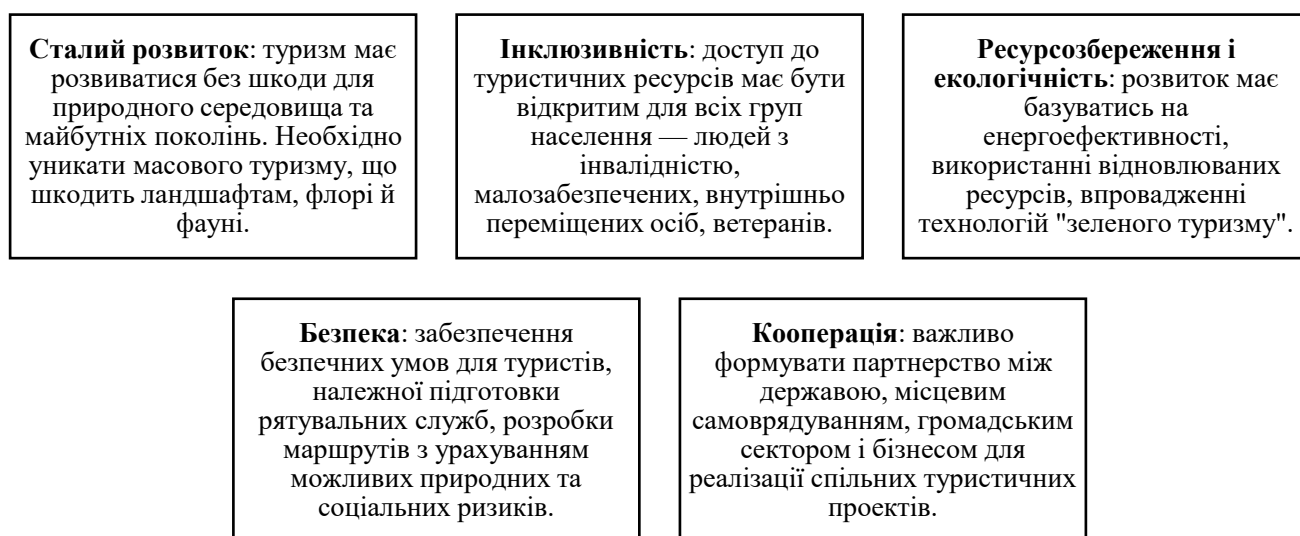

Рис. 3.1 – Принципи концепції розвитку гірського туризму

Джерело: побудовано автором на основі [51-52].

Таким чином, концепція сталого розвитку гірського туризму — це не лише план розвитку індустрії відпочинку, а й механізм відновлення і трансформації гірських територій України. Вона формує нову філософію туризму, в якій поєднуються екологічна відповідальність, національні цінності, соціальна справедливість та економічна ефективність. Застосування ціннісного, стратегічного й методологічного підходів дозволить зробити гірський туризм не тільки джерелом прибутку, але й інструментом стійкого розвитку України [53, с. 35-38].

Одним із ключових завдань є відновлення інфраструктури та стосується не лише реконструкції транспортних маршрутів, підйомників і туристичних баз, а й модернізації інженерної інфраструктури, цифрових комунікацій, медичної допомоги й рятувальних служб. Без якісної інфраструктури неможливо забезпечити належний туристичний сервіс та безпеку.

Наступна ціль — розвиток економічного потенціалу гірських територій. Туризм може стати рушієм місцевої економіки, стимулюючи малий і середній бізнес, створення нових робочих місць, розвиток зеленого підприємництва, сільського господарства, харчової промисловості й ремесел. Важливо забезпечити рівномірний розвиток, уникаючи монополізації та перенасичення територій.

Також стратегічним пріоритетом є інтеграція у міжнародний туристичний простір. Українські Карпати мають потенціал стати частиною транскордонних туристичних маршрутів, брати участь у міжнародних туристичних форумах, фестивалях, програмах обміну досвідом та сприятиме залученню інвестицій, поширенню туристичного бренду України та розвитку міжнародної співпраці.

Розглянемо основні стратегічні цілі в табл. 3.2.

Основні стратегічні цілі сталого розвитку гірського туризму

№	Стратегічна ціль	Опис та значення
1	Відновлення туристичної інфраструктури	Передбачає модернізацію існуючих та будівництво нових об'єктів туристичної інфраструктури (дороги, готелі, підйомники, кемпінги, паркінги, енергозабезпечення, санітарні зони). Це основа для безпечного, доступного та якісного туристичного обслуговування.
2	Підвищення економічного потенціалу гірських громад	Туризм має стати джерелом стабільного доходу для місцевого населення. Ціль включає підтримку малого та середнього бізнесу, розвиток місцевого виробництва, створення нових робочих місць, зростання податкових надходжень у бюджети громад.
3	Інтеграція до міжнародного туристичного простору	Розвиток партнерств з туристичними агенціями інших країн, включення до європейських туристичних маршрутів, участь у міжнародних виставках і програмах. Це сприяє залученню іноземних туристів, інвестицій і популяризації України.
4	Збереження природного та культурного середовища	Захист екосистем, національних парків, традицій, архітектурної спадщини. Включає розвиток екотуризму, мінімізацію навантаження на природу, впровадження стандартів "зеленого туризму".
5	Підвищення рівня безпеки туристів та населення	Передбачає розвиток систем рятувальних служб, інформаційних центрів, картографування маршрутів, встановлення засобів комунікації у горах. Безпека є ключовим чинником привабливості регіону для туристів.
6	Соціальна інклюзивність та доступність туризму	Створення умов для відпочинку людей з інвалідністю, пенсіонерів, дітей, внутрішньо переміщених осіб. Забезпечення доступу до інфраструктури та послуг для усіх груп населення.
7	Освіта та підготовка кадрів у сфері туризму	Створення програм навчання гідів, адміністраторів, екскурсоводів, рятувальників, розвиток туристичних шкіл і центрів підготовки кадрів на місцях.
8	Цифровізація туристичної галузі	Впровадження цифрових рішень — мобільних додатків, систем бронювання, віртуальних гідів, онлайн-мап. Це полегшує комунікацію з туристами та підвищує конкурентоспроможність регіонів.
9	Формування привабливого бренду Карпат як туристичного регіону	Розробка єдиного бренду Карпат, просування через медіа, організація фестивалів, заходів, рекламних кампаній. Це створює позитивний імідж і довіру з боку туристів.
10	Залучення інвестицій та державно-приватне партнерство	Пошук інвесторів для будівництва туристичних об'єктів, створення умов для державно-приватного партнерства (ДПП), прозорі механізми підтримки підприємців у сфері туризму.

Джерело: побудовано автором на основі [49-52].

Таким чином, стратегічні цілі сталого розвитку гірського туризму в Україні спрямовані на комплексне відновлення та модернізацію туристичної

інфраструктури, соціально-економічне зміцнення гірських громад, інтеграцію у світовий туристичний простір, збереження природної та культурної спадщини, підвищення безпеки, інклюзивності та цифрової доступності туризму. Реалізація цих цілей дозволить не лише покращити якість туристичних послуг, а й створити нові можливості для сталого розвитку регіонів під час війни та у повоєнний період.

У табл. 3.3 та 3.4 запропонуємо конкретні заходи для сталого розвитку гірського туризму в Україні під час війни та в післявоєнний період.

Таблиця 3.3

Пропозиції щодо розвитку гірського туризму в умовах війни

№	Напрямок	Пропозиція	Приклад реалізації	Значення / Очікуваний ефект
1	Локальний туризм для ВПО та місцевих жителів	Організація короткострокових доступних турів (1–3 дні) для ВПО та жителів безпечних регіонів	“Тур вихідного дня” до Яремче або Шешор: похід до водоспаду, екскурсія з гідом, обід із традиційною кухнею, вечірня культурна програма	Зменшення стресу серед ВПО, соціальна адаптація, стимулювання місцевого малого бізнесу (екскурсоводи, гіді, кухарі)
2	Туризм як психологічна реабілітація військових	Впровадження програм реабілітаційного гірського туризму для військовослужбовців	Оздоровчий табір у Верховині з легкими походами, арт-терапією, медитаціями, консультаціями з психологами	Психоемоційне відновлення ветеранів та військових, зменшення симптомів ПТСР, соціальна інтеграція
3	Адаптація туристичних об’єктів під потреби ВПО	Тимчасове переобладнання гірських садиб і турбаз для тривалого проживання ВПО	Село Кваси (Закарпаття) — переобладнання зелених садиб для прийому родин із Харківщини	Підтримка туризму в умовах спаду, забезпечення житлом ВПО, розвиток соціально відповідального бізнесу
4	Створення безпечних туристичних маршрутів	Формування реєстру перевірених маршрутів, безпечних від мін і бойових дій, з інтеграцією в мобільні додатки	Марковані маршрути в районах Сколе або Буковеля з онлайн-інформуванням про рівень безпеки (наприклад, карта в додатку з GPS-навігацією)	Зниження ризиків для туристів, підвищення довіри до гірського туризму, планове відновлення турпотоку

Джерело: побудовано автором на основі [49-52].

Умови війни суттєво змінили туристичну карту України, але саме гірський туризм може стати одним із чинників соціальної стабілізації, психологічного відновлення та економічного відродження безпечних регіонів. Запропоновані ініціативи — розвиток локального туризму для внутрішньо переміщених осіб (ВПО), реабілітаційні програми для військових, адаптація туристичних об'єктів під потреби постраждалих, створення безпечних маршрутів — не лише відповідають викликам воєнного часу, а й сприяють глибшій інтеграції соціально вразливих груп, підтримці місцевого бізнесу та збереженню туристичного потенціалу країни. Завдяки такому підходу гірські регіони України можуть перетворитися на осередки надії, відновлення та сталого розвитку навіть у складних умовах.

Таблиця 3.4

Пропозиції щодо розвитку гірського туризму після війни

№	Напрямок	Пропозиція	Приклад реалізації	Значення / Очікуваний ефект
1	Відновлення та модернізація туристичної інфраструктури	Інвестування у дороги, мости, підйомники, оглядові майданчики	Оновлення дороги до Драгобрату, будівництво велосипедної траси в районі Косова	Підвищення якості обслуговування, зручності та безпеки туристів; підготовка до зростання потоку
2	Розвиток еко- та агротуризму	Підтримка фермерів, які створюють екоферми з послугами для туристів	“Карпатська козяча ферма”(Рахівщина): ночівля в дерев'яних будиночках, екскурсії, сирні майстер-класи	Збереження природи, сталий розвиток, підтримка локального виробника, новий туристичний сегмент
3	Тематичні маршрути та креативний туризм	Розробка авторських турів (етнографічні, кулінарні, літературні, патріотичні)	“Шлях українського спротиву” — маршрут пам'ятками УПА в Карпатах з гідом	Формування національної ідентичності, збагачення турпродукту, розвиток культури та історичної пам'яті
4	Державно-приватне партнерство та інвестпривабливість	Залучення інвесторів до будівництва СПА, санаторіїв, логістики	Лікувальний центр у Свалявіна мінеральних водах за участі польських інвесторів	Створення робочих місць, пожвавлення економіки, розвиток регіонів через туризм
5	Цифровізація туристичних послуг	Розробка мобільних застосунків для туристів: маршрути,	“Carpathian GO” — застосунок для замовлення джип-	Відповідність трендам, зручність, підвищення

		бронювання, погода	турів, оренди гідів, перевірки погоди	привабливості для молоді та іноземних туристів
6	Розвиток соціального підприємництва у горах	Підтримка турбізнесу ветеранів, ВПО, людей з інвалідністю	Майстерня у Ясіні — сувеніри та патріотичні екскурсії від колишніх військових	Соціальна інтеграція, підтримка вразливих категорій, розвиток туризму з соціальною місією

Джерело: побудовано автором на основі [49-52].

Пропозиції щодо розвитку гірського туризму після війни мають надзвичайне значення для України, оскільки поєднують економічне відновлення з соціальною стабілізацією та культурною консолідацією. Інвестиції в інфраструктуру, підтримка еко- та агротуризму, розвиток креативних маршрутів та цифрових сервісів створюють умови для формування конкурентоспроможного туристичного продукту, привабливого як для внутрішнього, так і для міжнародного ринку. Водночас залучення соціально вразливих груп, зокрема ветеранів, ВПО та людей з інвалідністю, до туристичного підприємництва сприяє їхній інтеграції та самореалізації. Такі ініціативи є важливим інструментом відбудови гірських регіонів, збереження культурної спадщини та формування позитивного іміджу України у післявоєнному світі.

Отже, концепція розвитку гірського туризму України в умовах війни та після її завершення повинна ґрунтуватися на комплексному підході, що поєднує адаптацію до безпекових викликів, активну підтримку місцевих громад, екологічну відповідальність, орієнтацію на створення автентичного туристичного досвіду та поступову інтеграцію у світовий туристичний простір. Такий підхід дозволить не лише зберегти туристичний потенціал гірських регіонів у складний час, але й закласти підвалини для сталого розвитку індустрії у майбутньому, зробивши її важливим чинником економічного та соціального відновлення України.

3.2.Маркетингові інструменти залучення туристів у поствоєнний період

Після завершення активної фази воєнних дій Україна постане перед викликом відновлення своєї туристичної привабливості, зокрема в галузі гірського туризму, яка має значний рекреаційний, економічний та соціокультурний потенціал. Війна не лише спричинила руйнування інфраструктури, а й суттєво вплинула на сприйняття країни на міжнародній туристичній арені. У цьому контексті надзвичайно важливо впроваджувати ефективні маркетингові інструменти, які сприятимуть відновленню довіри, популяризації безпечних туристичних маршрутів та створенню привабливого іміджу гірських регіонів України як місць для оздоровлення, відпочинку та пізнання. Сучасні тенденції у сфері туризму вимагають від операторів не лише стандартної реклами, а й креативного підходу до просування, з використанням цифрових технологій, персоналізованих комунікацій та соціального маркетингу.

Можливості для залучення туристів у поствоєнний період маркетинговими інструментами: [45-46].

1. Цифровий маркетинг і соціальні мережі. Післявоєнне просування гірського туризму має базуватись на активній присутності у цифровому середовищі. Створення якісного контенту — відеороликів, фотозвітів, влогів, онлайн-екскурсій — дозволить візуалізувати безпечність, красу та автентичність гірських маршрутів. Соціальні мережі, такі як Instagram, TikTok, Facebook та YouTube, повинні стати основними каналами комунікації з молоддю та іноземними туристами.

2. Брендинг регіонів. Розробка унікального бренду кожного гірського регіону (наприклад, “Рахів – центр Карпат”, “Косів – місто ремесел”, “Ясіня – брама до Говерли”) з чітким позиціонуванням, айдентикою та емоційним посилом допоможе туристам краще ідентифікувати локації та запам’ятовувати їх. Це також сприяє формуванню позитивного іміджу території.

3. Інфлюенсер-маркетинг та колаборації. Залучення українських та міжнародних тревел-блогерів, спортсменів, митців до промоційних поїздок у

Карпати для створення вірусного контенту є ефективним способом просування, особливо серед молодшої аудиторії. Співпраця з національними зірками чи відомими ветеранами може дати важливий емоційний і патріотичний компонент.

4. Інтерактивні платформи та мобільні застосунки. Розробка туристичних застосунків із функцією онлайн-бронювання, картами безпечних маршрутів, інтеграцією з Google Maps, AR-екскурсіями, рекомендаціями щодо закладів харчування, проживання, культурних подій — забезпечить зручність та безпечний досвід перебування у горах.

5. Патріотичний та соціально орієнтований маркетинг. Унікальною особливістю українського поствоєнного туризму може стати його соціальна складова — відпочинок у горах, що підтримує ветеранів, внутрішньо переміщених осіб, екологічні та культурні ініціативи. Туристи зможуть долучатись до проєктів з відновлення садиб, ремесел, освітніх програм, що створює відчуття значущості поїздки.

6. Участь у міжнародних туристичних виставках та форумах. Активна присутність України на туристичних заходах у Європі та світі, організація роад-шоу, промоційних кампаній у партнерстві з міжнародними операторами, сприятиме відновленню зовнішнього попиту на гірський туризм.

7. Email-маркетинг та CRM-системи. Побудова бази контактів туристів та персоналізована розсилка новин, акцій, пропозицій допоможуть підтримувати інтерес до регіону та стимулювати повторні візити. Використання CRM-технологій дозволить сегментувати аудиторію та підвищити ефективність комунікацій.

Для залучення туристів до гірського туризму в поствоєнний період необхідно застосовувати маркетингові інструменти, які пропонуємо у табл. 3.5, що допоможуть відновити інтерес до даного напрямку та залучити нових клієнтів.

Таблиця 3.5

Маркетингові інструменти залучення туристів у поствоєнний період

Маркетинговий інструмент	Опис	Приклад застосування
Інтернет-реклама	Використання інтернет-платформ для реклами туристичних послуг. Це може включати контекстну рекламу, таргетовану рекламу в соцмережах, банери на туристичних сайтах.	Розміщення реклами на Google, Facebook або Instagram із акцентом на відновлення гірського туризму після війни, зображеннями красивих пейзажів і маршрути, що пропонуються.
Соціальні мережі	Створення активних профілів на популярних платформах для взаємодії з потенційними туристами. Створення контенту, що демонструє безпеку, природну красу, культурні особливості гірських регіонів.	Пости з фото та відео турів, історії відгуків від туристів, які відвідали гори, з хештегами #гірськийтуризм #відновлення, активні дискусії в коментарях.
Партнерства з місцевими бізнесами	Створення партнерств з ресторанами, готелями, транспортними компаніями, які надають послуги для туристів, а також співпраця з місцевими ремісниками для створення унікальних товарів.	Пропозиція спеціальних пакетів «Туристичний уїк-енд», що включають екскурсії, ночівлю в місцевих готелях та меню з місцевих продуктів.
SEO (пошукова оптимізація)	Оптимізація вебсайтів для підвищення видимості в пошукових системах, використання ключових слів, що відповідають інтересам туристів.	Оптимізація сторінок гірських курортів, маршрутів для піших прогулянок і екстремальних видів спорту, зокрема для пошукових запитів "гірський туризм в Україні після війни".
Інфлюенсери та блогери	Співпраця з відомими інфлюенсерами та блогерами, які можуть популяризувати гірський туризм через свої платформи та аудиторії.	Запрошення блогерів для участі в турі по гірським маршрутам з висвітленням їхніх вражень на YouTube чи Instagram.
Розпродажі та акції	Організація акцій, знижок та спеціальних пропозицій для залучення туристів в певні періоди.	Запуск акцій «Зимові канікули в горах», «Літній відпочинок з сім'єю» із знижками для групових турів або для родин.
Екологічні та культурні ініціативи	Просування еко-туризму, що включає підтримку природоохоронних проєктів та культурних заходів.	Оголошення про акції на підтримку відновлення лісів або спільні з місцевими громадами екологічні заходи для туристів.
Публікації в ЗМІ та прес-релізи	Підготовка публікацій у національних та міжнародних ЗМІ, а також випуск прес-релізів для залучення уваги до гірського туризму.	Розсилка прес-релізів про безпеку гірських курортів, опис їхньої відновленої інфраструктури та послуг, публікації в туристичних журналах чи новинах.
Організація турів та фестивалів	Проведення спеціальних подій, фестивалів або турів, спрямованих на залучення туристів до відвідин гірських регіонів.	Проведення фестивалю гірських культур, вікендів з активним відпочинком, екологічних турів або спортивних змагань в горах.

Джерело: побудовано автором на основі [49-52].

У післявоєнний період для відновлення та розвитку гірського туризму в Україні необхідно активно використовувати маркетингові інструменти, що дозволяють привернути увагу туристів до безпечних і красивих регіонів, що постраждали від військових дій. Застосування інтернет-реклами та активна присутність у соціальних мережах дозволяють досягти максимально широкої аудиторії, інформуючи про відновлену інфраструктуру та безпеку гірських курортів. У свою чергу, ефективність партнерств із місцевими бізнесами сприяє не лише розвитку туризму, а й підтримці місцевої економіки, забезпечуючи туристам унікальний досвід.

Загалом, використання інструментів пошукової оптимізації (SEO) забезпечить підвищену видимість туристичних послуг, що є особливо важливим для привертання уваги міжнародних туристів, які шукають варіанти для відпочинку в Україні. Співпраця з інфлюенсерами та блогерами стане додатковим каналом для формування позитивного іміджу гірського туризму серед молоді та авантюристичних туристів. Важливими є також різноманітні акції та знижки, що стимулюють попит і роблять відпочинок більш доступним, особливо для сімей та великих груп [31, с.27-29].

Екологічні та культурні ініціативи допомагають створити імідж сталого туризму, що має великий попит серед сучасних туристів, орієнтованих на збереження природи та підтримку місцевих громад. Публікації в ЗМІ та прес-релізи відіграють важливу роль у формуванні довіри до регіону, оскільки вони демонструють результати відновлення інфраструктури та забезпечення безпеки для туристів. Організація турів і фестивалів дає змогу залучити не лише туристів, а й культурну та спортивну спільноту, що створює додаткову привабливість для гірських регіонів.

В цілому, комбінування різних маркетингових інструментів дозволяє створити комплексний підхід до залучення туристів, сприяючи відновленню гірського туризму та популяризації України як безпечного та привабливого напрямку для відпочинку в поствоєнний період.

3.3. Економічні механізми стимулювання розвитку гірських комплексів

Розвиток гірських комплексів в Україні після війни є важливим напрямком відновлення туристичної інфраструктури та економіки в цілому. Гірські регіони мають значний потенціал для розвитку як внутрішнього, так і міжнародного туризму. Враховуючи негативні наслідки, які війна принесла в економіку та інфраструктуру, особливо в гірських регіонах, необхідно зосередити увагу на економічних механізмах стимулювання розвитку цих територій. Такі механізми мають на меті створення стабільної інвестиційної та бізнес-середовища, полегшення доступу до ресурсів, підвищення привабливості гірських курортів і забезпечення соціального та економічного відновлення.

Інституційна база для розвитку гірських комплексів в Україні після війни включає кілька ключових складових: державну політику підтримки регіонів, міжнародну допомогу та підтримку, а також публічно-приватне партнерство (ППП). Для того, щоб стимулювати розвиток гірських комплексів, потрібні узгоджені дії державних органів, місцевих влад, міжнародних організацій, а також приватних інвесторів. Сформулюємо пропозиції щодо економічних механізмів, які можуть сприяти розвитку цих територій в післявоєнний період [50, с.103].

1. Державна політика підтримки регіонів повинна орієнтуватися на довгострокову стратегію розвитку гірських регіонів, що включає стимулювання інвестицій, розвиток інфраструктури та покращення соціальних умов для місцевих мешканців. Основними напрямками можуть бути: [50, с.103].

1. Податкові пільги та субсидії для підприємств, що працюють в гірських регіонах, особливо для готельних комплексів, туристичних фірм і підприємств, які займаються відновленням інфраструктури.

2. Гранти та кредити на розвиток інфраструктури, зокрема для відновлення доріг, енергозабезпечення, водопостачання та каналізації, що є критичними для функціонування туристичних комплексів.

3. Інвестиційні програми для підтримки розвитку малих та середніх підприємств у гірських районах, створення спеціальних економічних зон, що мають податкові та інші пільги для туристичного бізнесу.

У контексті післявоєнного відновлення України важливо критично оцінити державну політику підтримки регіонів та запропонувати заходи для її вдосконалення з метою ефективного розвитку гірських територій. Оскільки саме ці регіони зазнали значних втрат, вони потребують цілеспрямованої, системної та довгострокової підтримки на рівні державної політики.

По-перше, необхідно вдосконалити механізми фінансування регіонального розвитку. Поточні державні програми часто не передбачають окремих субвенцій або грантів для гірських територій, що обмежує їхню конкурентоспроможність. Запровадження цільових фондів для розвитку туризму, модернізації інфраструктури, підтримки МСП та інноваційної діяльності в горах могло б суттєво підвищити ефективність використання бюджетних коштів.

По-друге, потрібно покращити координацію між центральними органами влади та місцевим самоврядуванням. Часто громади не залучаються до формування стратегій розвитку або отримують нечіткі вказівки щодо реалізації проєктів. Необхідно створити децентралізовану модель регіонального управління, де ОТГ (особливо у гірських районах) матимуть реальні повноваження та фінансові інструменти для реалізації локальних ініціатив.

По-третє, слід переглянути пріоритети регіональної політики на користь сталого розвитку, де особливу увагу буде приділено екотуризму, зеленій енергетиці, культурній спадщині та природоохоронним ініціативам. Нині державна політика часто тяжіє до індустріального підходу, нехтуючи потенціалом природних ресурсів для м'якого економічного розвитку.

По-четверте, важливо посилити кадрову та експертну підтримку на місцях. У багатьох громадах не вистачає фахівців з планування регіонального розвитку, залучення інвестицій, роботи з міжнародними донорами. Державі варто запровадити освітні програми та сертифікацію кадрів у сфері управління територіями, зокрема у гірських зонах.

По-п'яте, держава повинна забезпечити прозорість і відкритість процесів фінансування регіонального розвитку, включно з електронними реєстрами проєктів, громадським контролем за виконанням програм, регулярною аналітикою та оцінкою ефективності та підвищить довіру населення до державних ініціатив і зменшить корупційні ризики.

Загалом, державна політика має трансформуватись у бік інклюзивного, децентралізованого та прозорого підходу, який враховує специфіку гірських регіонів і дозволяє їм стати драйверами економічного та туристичного відновлення України.

2. Програми міжнародної допомоги та підтримки [56-59].

Україна може долучитися до ряду міжнародних програм підтримки, які допоможуть відновити економічну активність у гірських регіонах та сприяти розвитку туризму:

- Європейський Союз має програми підтримки постконфліктних регіонів через фонд розвитку. Наприклад, Програма підтримки розвитку регіонів України ЄС, яка надає фінансову допомогу для відновлення інфраструктури та розвитку соціальних послуг в регіонах, постраждалих від війни.
- Програми ООН (особливо через ЮНІДО - Організація ООН з промислового розвитку) можуть бути використані для розвитку гірського туризму шляхом забезпечення доступу до міжнародних фінансів для створення екологічно чистих туристичних комплексів, що відповідають стандартам сталого розвитку.
- Міжнародні фінансові установи (МВФ, Світовий банк) можуть надавати кредити та гранти для відновлення економіки в поствоєнних регіонах, зокрема для інвестицій в інфраструктуру гірських курортів.
- Фонди міжнародних організацій (наприклад, Фонд розвитку ООН, Швейцарська агенція розвитку та співробітництва) можуть надавати гранти на розвиток еко-туризму, створення нових туристичних маршрутів, відновлення природних ресурсів та збереження біорізноманіття.

3. Публічно-приватне партнерство може стати важливим інструментом для залучення інвестицій у гірські регіони, оскільки воно дозволяє залучати

приватних інвесторів для реалізації державних проектів, при цьому розподіляючи ризики між державою та приватними підприємствами. Для розвитку гірських комплексів можуть бути використані такі механізми: [60, с.95].

- Партнерства для розвитку інфраструктури: співпраця між державою та приватними компаніями для будівництва та відновлення гірських курортів, готелів, санаторіїв, спортивних і культурних об'єктів.

- Інвестування в екологічний туризм: залучення приватних інвесторів для створення екологічних туристичних комплексів з акцентом на природну спадщину гірських регіонів, що відповідають стандартам сталого розвитку.

- Спільні інвестиційні проекти: залучення приватних інвесторів до фінансування великомасштабних проектів, таких як будівництво гірських курортів або розробка нових туристичних маршрутів.

У табл. 3.6 наведемо заходи стимулювання публічно-приватного партнерства (ППП) для розвитку гірських комплексів у післявоєнній Україні.

Таблиця 3.6

Заходи стимулювання публічно-приватного партнерства (ППП) для розвитку гірських комплексів у післявоєнній Україні

№	Напрямок PPP	Опис заходу	Приклад реалізації
1	Спільне будівництво туристичної інфраструктури	Держава надає земельну ділянку або частину інфраструктури, а приватний інвестор фінансує будівництво готелів, канатних доріг, кемпінгів тощо	Будівництво еко-курорту в Карпатах за участі громади та приватної компанії зі Словаччини
2	Реновація існуючих туристичних об'єктів	Приватні компанії отримують право на управління старими базами відпочинку чи санаторіями в обмін на їх модернізацію	Модернізація радянського туристичного комплексу у Верховині за участі українського інвестора
3	Інвестиційні проекти у сфері еко-туризму	Створення спільних проектів для розвитку природоорієнтованого туризму (еко-стежки, еколого-освітні центри, веломаршрути)	Створення вело-екостежки «Зелений шлях» у співпраці з громадою та екологічною фундацією з Австрії
4	Програми підтримки малого бізнесу в туризмі	Держава гарантує часткове фінансування або податкові пільги для місцевих підприємств, а приватні партнери інвестують у навчання, обладнання, логістику	Навчальний центр для гідів і власників садиб у співпраці з Програмою USAID та приватною компанією з туристичної галузі
5	Розвиток культурно-	Місцева влада забезпечує доступ до історичних пам'яток, приватні партнери –	Відновлення туристичного маршруту до дерев'яних

	історичних маршрутів	маркетинг, екскурсійні послуги, реставраційні роботи	церков на Буковині за участі місцевих громад та культурних фондів ЄС
6	Транспортне сполучення до гірських курортів	Держава забезпечує базову транспортну інфраструктуру (дороги, зупинки), приватні перевізники організовують екологічний транспорт або трансфери	Запуск електроавтобусів до гірських локацій у Карпатах у партнерстві з міжнародним донором та автокомпанією
7	Інвестиції у цифрову інфраструктуру	Розгортання IT-рішень: онлайн-бронювання, цифрові карти маршрутів, Wi-Fi-зони на маршрутах – за співпраці держави та IT-компаній	Розробка мобільного додатку для туристів у Карпатах у партнерстві з Мінцифрою та українським стартапом
8	Проведення міжнародних фестивалів та заходів	Держава бере на себе організаційні витрати, приватні партнери — фінансову підтримку, маркетинг та участь у подіях	Міжнародний етнофестиваль «Карпатський вернісаж» за участі обласної ради, бізнесу та туристичних агентств
9	Розвиток зеленого енергетичного забезпечення туризму	Інвестори встановлюють сонячні панелі, малі ГЕС або теплові насоси, а місцева влада – сприяє в дозвільних процедурах	Створення енергонезалежного туристичного комплексу в Яремчі у співпраці з німецьким донором і місцевою радою
10	Створення центрів підготовки туристичного персоналу	Приватні компанії надають бази для стажування, держава – підтримує освітні програми та сертифікацію кадрів	Освітній центр туризму в Рахові у партнерстві з місцевим технікумом і Всеукраїнською Асоціацією готельного бізнесу

Джерело: побудовано автором на основі [60].

У післявоєнний період Україна має унікальну можливість активніше долучатися до міжнародних програм допомоги та підтримки, спрямованих на відновлення економіки, розвиток регіонів та зміцнення туристичного потенціалу, зокрема у гірських районах. Ці програми можуть стати джерелом фінансової, технічної, експертної та організаційної допомоги для розбудови сталого туризму.

Однією з ключових ініціатив є Програма USAID (Агентство США з міжнародного розвитку), яка реалізує проекти на підтримку малого та середнього бізнесу, місцевого самоврядування та економічного розвитку. В рамках USAID діє програма *Economic Resilience Activity*, яка допомагає громадам відновлювати

інфраструктуру, запускати туристичні стартапи та підтримувати ремісничий бізнес [61].

Також вагому підтримку надає Програма Європейського Союзу – EU4Business, яка фінансує проекти з модернізації підприємств, розвитку туризму, цифрової трансформації, екологічних ініціатив та підприємництва. Для гірських територій вона є особливо актуальною завдяки можливості створення сталих економічних моделей туризму [62].

Варто звернути увагу на Програму ЄС "Інструмент сусідства, розвитку та міжнародного співробітництва – NDICI", яка спрямована на довгострокову підтримку відбудови України, включаючи зелений туризм, культурні ініціативи та розвиток транскордонного співробітництва у прикордонних гірських регіонах.

Грантові програми Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР) також можуть бути залучені для розбудови інфраструктури, кредитування сталих туристичних ініціатив та підтримки громадського транспорту в гірських регіонах. Зокрема, ЄБРР активно підтримує проекти у сфері енергоефективності, що може бути застосовано в розвитку готельно-ресторанного бізнесу в горах.

Крім того, варто розглянути співпрацю з Програмою розвитку ООН (UNDP), яка реалізує ініціативи з екологічного туризму, посилення місцевого самоврядування та залучення громад до процесу планування просторового розвитку. UNDP також підтримує регіональні проекти через модель малих грантів [63].

Окрему увагу слід приділити Польсько-українській програмі підтримки транскордонного співробітництва, яка може фінансувати спільні туристичні маршрути, історико-культурні події, та розвиток інфраструктури в прикордонних гірських територіях Карпат.

Таким чином, залучення до міжнародних програм – це ефективний механізм мобілізації ресурсів, який дозволяє не лише відновити, а й переосмислити підхід до розвитку гірських територій, зробивши туризм інструментом сталого зростання у післявоєнній Україні.

ВИСНОВКИ

У ході дослідження було з'ясовано, що гірські рекреаційні комплекси (ГРК) є системно організованими територіальними утвореннями, які поєднують природно-кліматичні ресурси, рекреаційну інфраструктуру та людський капітал для забезпечення відпочинку, оздоровлення й активного дозвілля. Виявлено, що сутність таких комплексів полягає не лише у використанні природного потенціалу гірських районів, а й у створенні умов для комплексного розвитку територій через туризм. Було проведено класифікацію ГРК за різними критеріями: функціональним (оздоровчі, спортивні, культурно-пізнавальні), сезонним (літні, зимові, цілорічні), масштабом (локальні, регіональні, національні) та за типом рекреаційної спеціалізації. Це дозволило окреслити структурно-функціональні особливості ГРК і визначити їхню роль у формуванні конкурентоспроможного туристичного продукту.

Проаналізовано низку наукових підходів до оцінки рекреаційного потенціалу, зокрема методики Смаля І. В., Ткаченка Т. І., Сокол Т. Г., Химинця В. В., Куцика П. О., Герасимчука З. В. та інших, що дозволило виявити ключові складові та критерії оцінювання: від природно-рекреаційних ресурсів до діяльності суб'єктів рекреаційного бізнесу й органів влади. У ході аналізу було встановлено, що найефективнішим є комплексний підхід до розвитку рекреаційної індустрії, який враховує економічні, соціальні, екологічні, культурні та інфраструктурні фактори, а також потреби та інтереси усіх зацікавлених сторін. Зокрема, запропоновано доповнити існуючі моделі оцінки такими елементами, як рівень залучення туристичних операторів, готелів, туристів-рекреантів і місцевої влади. Таким чином, узагальнено, що для ефективного розвитку рекреаційної індустрії необхідно використовувати міждисциплінарні та інноваційні підходи, які дозволяють адаптувати галузь до викликів сучасності, забезпечити сталий розвиток та підвищити конкурентоспроможність регіонів у сфері туризму та рекреації.

Дослідження світового досвіду показало, що країни-лідери в цій сфері формують власні моделі розвитку курортів — від преміального сервісу в Швейцарії до масового туризму у Франції, з урахуванням місцевих ресурсів і стратегічних пріоритетів. Ключовими тенденціями виступають екологічна орієнтація, цифровізація, розвиток цілорічного та інклюзивного туризму, а також зростання ролі культурних, оздоровчих і сімейних програм. Аналіз кращих світових практик засвідчує, що ефективне поєднання сталого розвитку, технологій та диверсифікації послуг сприяє підвищенню конкурентоспроможності гірських курортів, адаптації до викликів кліматичних змін і задоволенню потреб сучасних туристів. Отже, сучасний гірський туризм постає як багатовимірне явище, що гармонійно поєднує збереження природи, інновації та соціальну інклюзію.

Аналіз туристичного потенціалу гірських регіонів України засвідчив, що Карпати є провідним центром гірськолижного туризму в Україні, де особливо вирізняються Закарпатська та Івано-Франківська області завдяки кількості трас, підйомників, курортів і засобів розміщення. Разом із тим виявлено низку проблем, серед яких – нерівномірний розвиток туристичної інфраструктури, недостатня транспортна доступність, сезонність, низький рівень сервісу в окремих локаціях, а також обмежене фінансування галузі. SWOT-аналіз показав як сильні сторони (унікальні природні ресурси, доступні ціни, перспективи оздоровчого та екотуризму), так і загрози (екологічна деградація, конкуренція з сусідніми країнами, політична нестабільність). Отже, для повноцінного розкриття туристичного потенціалу українських Карпат необхідно впроваджувати комплексну державну політику розвитку, сприяти залученню інвестицій, модернізувати інфраструктуру, цифровізувати туристичні послуги, забезпечити кадрову підготовку та розвивати нові форми туризму, що дозволить створити конкурентоспроможну туристичну екосистему на національному та міжнародному рівнях.

У межах дослідження виявлено, що повномасштабна війна негативно вплинула на туристичну галузь – спостерігається зниження туристичних потоків,

втрата частини інфраструктури, психологічна напруга у відвідувачів. Проте гірські регіони, відносно віддалені від зон бойових дій, отримали новий поштовх як безпечні внутрішні дестинації, зокрема – для внутрішньо переміщених осіб. Виявлено, що криза сприяла переосмисленню стратегії розвитку та зміцненню ролі національного туризму.

Аналіз досвіду інших країн у відновленні туристичної інфраструктури після воєнних конфліктів свідчить про ефективність комплексного, поетапного підходу, заснованого на тісній взаємодії держави, бізнесу та міжнародних партнерів. Успішні приклади, зокрема Косова, Лівану, Туреччини, В'єтнаму та інших країн, показують, що ключовими чинниками відновлення є реконструкція базової інфраструктури, активне просування туристичних напрямків через рекламу, спрощення візового режиму, забезпечення безпеки, а також розвиток культурного, екологічного й релігійного туризму. Важливу роль відіграє міжнародна допомога, яка дозволяє швидше мобілізувати ресурси та відновити довіру з боку інвесторів і туристів. Водночас пріоритетним напрямом виступає не лише фізична відбудова об'єктів, а й формування нового позитивного іміджу країни як безпечного та привабливого туристичного місця. Таким чином, досвід зарубіжних держав доводить, що відновлення туризму може стати важливим рушієм економічного зростання та соціальної стабілізації в постконфліктний період, за умови стратегічного планування, інфраструктурних інвестицій і міжнародної координації дій.

Розглядаючи концепцію сталого розвитку гірського туризму в українських Карпатах, було визначено, що вона виступає не лише стратегічною рамкою для розвитку туристичної галузі, а й комплексною моделлю відбудови, соціальної стабілізації та економічного зростання регіонів у складних умовах війни та у післявоєнний період. Виявлено, що сталий розвиток має базуватись на поєднанні ціннісних пріоритетів — збереження природи, культурної ідентичності, безпеки та інклюзивності — із практичними інструментами, як-от модернізація інфраструктури, підтримка місцевого підприємництва, цифровізація та інтеграція у міжнародний туристичний простір. Досвід інших країн, а також аналіз

стратегічних цілей, підтверджують, що туризм у гірських регіонах може бути не лише джерелом доходу, а й інструментом відновлення людського капіталу, сприяння реінтеграції вразливих груп, розвитку креативної економіки та формування позитивного іміджу держави. Розроблені пропозиції щодо розвитку гірського туризму під час війни та після її завершення свідчать про необхідність комплексного підходу, що поєднує державну політику, громадські ініціативи, інвесторів та міжнародну співпрацю. Такий підхід забезпечує не лише збереження туристичного потенціалу Карпат, а й його трансформацію у потужний ресурс для стійкого розвитку України.

Таким чином, для формування стійкого туристичного потоку необхідно поєднувати традиційні та інноваційні методи просування — від активної присутності в цифровому середовищі й соціальних мережах до впровадження інтерактивних мобільних застосунків, брендінгу регіонів та інфлюенсер-маркетингу. Особливої ваги набуває соціально орієнтований підхід: маркетингові кампанії повинні не лише інформувати про безпечність і привабливість гірських локацій, а й акцентувати на участі туристів у процесах відновлення, підтримки місцевих громад, ветеранів, ВПО та екологічних ініціатив. Участь України в міжнародних туристичних форумах, створення партнерств із місцевим бізнесом та впровадження програм лояльності і персоналізованих розсилок є додатковими важелями для повернення інтересу до Карпат як до конкурентоспроможного туристичного напрямку. Виявлено, що саме комплексне застосування маркетингових інструментів дозволяє не лише залучити нових туристів, а й забезпечити довгостроковий ефект — сформувати позитивний імідж України, посилити регіональний розвиток і сприяти сталому відновленню туристичної галузі.

Узагальнюючи проведені дослідження, можна зробити висновок, що економічні механізми стимулювання розвитку гірських комплексів у післявоєнній Україні мають ключове значення для відновлення регіональної економіки, залучення інвестицій та активізації туристичної галузі. Виявлено, що ефективна державна політика повинна базуватись на поєднанні податкових пільг,

інфраструктурної підтримки, створення спеціальних економічних зон, цільових фондів розвитку та децентралізації управління. Водночас міжнародна допомога відкриває широкі можливості для фінансування відновлення інфраструктури, розвитку екотуризму, впровадження інновацій та посилення локальної спроможності. Особливу роль у цьому процесі відіграє публічно-приватне партнерство, яке дозволяє ефективно поєднати ресурси та експертизу держави й бізнесу для реалізації проєктів у гірських регіонах. Дослідження показало, що такі інструменти, як спільне будівництво об'єктів туризму, реновація застарілих баз, інвестиції в еко-ініціативи, розвиток цифрової інфраструктури та підготовка кадрів, є важливими складовими довгострокової стратегії. Таким чином, лише комплексне застосування економічних механізмів — державних, міжнародних і приватних — здатне забезпечити сталий розвиток гірських комплексів, зробити їх осередками відродження територій, зростання добробуту громад і формування позитивного іміджу України на міжнародному туристичному ринку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ключник А. В. Теоретичний аналіз поглядів на визначення міжнародного туризму. Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського. Глобальні та національні проблеми економіки. 2015. № 3. С. 39-44
2. Кравців В. С., Жук П. В. Розвиток гірських територій України у парадигмі європейського досвіду. Економіка України. 2018. № 5. С. 61–72.
3. Коваль, О. Д. (2024). Методологічні підходи до визначення стратегічних пріоритетів розвитку туризму на гірських територіях. *Академічні візії*, (33). вилучено із <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/1296>
4. Кизим М. О., Семигуліна І. Б., Ярошенко І. В. Чинники просторового розвитку територіальних громад у системі публічного управління територіями. Проблеми економіки. 2022. № 2. С. 83–92.
5. Худоба О., Голод А. Передумови розвитку туризму на гірських територіях Львівської області. Молода спортивна наука України. 2023. Т.4. С.157-158. URL: <https://sportscience.ldufk.edu.ua/index.php/msnu/article/view/1571/1530>
6. Свида І. В. Роль гірських територій в контексті стійкого розвитку українських Карпат. Економічний форум. 2014. № 2. С. 64–71.
7. Беркова О. П., Борисюк О. А., Бут М. Г, Фокін С. П., Подієвий туризм Німеччини: досвід для України. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Географія. Тернопіль, 2023. №1 (54). С. 148-157. DOI: 10.25128/2519-4577.23.1.16.
8. Кушнір Л. М., Брензович К. С. Міжнародний туризм як чинник економічного розвитку країн та регіонів. Світове господарство і міжнародні економічні відносини. 2019. Вип. 36. С. 15-21.
9. Ткаченко Т. І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу: монографія / Т. І. Ткаченко // К.: Київський національний торговельно-економічний університет, 2019. – 463 с.

10. Криштанович С. В. Публічний менеджмент соціально-економічного розвитку гірських територій Карпатського регіону : монографія. Львів : ЛДУФК, 2017. 207 с.
11. Смаль І. В. Туристичні ресурси світу. Ніжин: Видавництво Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, 2017. 336 с.
12. Сокол Т. Г. Основи туристичної діяльності: підручник. Київ: Грамота, 2016. 264 с.
13. Маховка В.М. Особливості гірського туризму / В.М. Маховка // Formation of innovative potential of world science : proceedings of the III Int. sci. and theor. conf., August 19, 2022. –Tel Aviv : European Scientific Platform, 2022. – P. 29-31.
14. Полторак А. С. Організація соціально-економічного розвитку територіальних громад. Modern economics. 2022. № 33. С. 88–98.
15. Ковешніков В. С., Ліфіренко О. С., Стукальська Н. М. Питання класифікації в сфері туризму. Економіка та держава: міжнародний науковопрактичний журнал. 2016. № 6. С. 29–31
16. Химинець В. В. Перспективи еколого-економічного розвитку Карпатського регіону. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Економіка. 2016. Вип. 1(2). С. 23–29.
17. Куцик П. О. Фактори розвитку міжнародного туризму в умовах глобальної економіки. Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції «Сталий розвиток туризму на засадах партнерства: освіта, наука, практика» (м. Львів, 31 жовтня - 1 листопада 2018 р.). Львів: ЛТЕУ, 2018. С. 256-259.
18. Герасимчук З. В. Регіональна політика розвитку рекреаційної сфери: механізми формування та реалізації : монографія / З. В. Герасимчук, М. В. Глядіна. – Луцьк : Надстир'я, 2006. – 161 с.
19. Барвінок Н. Вплив глобальних безпекових факторів на розвиток міжнародного туризму в Україні. Věda a perspektivy. 2022. № 4 (11). с. 139-151. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://doi.org/10.52058/2695-1592-2022->

20. Гадзало А. Я. Концептуальні засади інституціонального забезпечення еколого-економічного стану Карпатського регіону. Збалансоване природокористування. 2019. № 2. С. 136–147.
21. Гаркуша О. М. Співробітництво територіальних громад – дієвий інструмент місцевого розвитку. Актуальні проблеми інноваційної економіки. 2020. № 3. С. 76–80.
22. Дорош О. С., Дорош А. Й., Тарнопольський А. В. Ефективне управління ресурсами територіальних громад як запорука їх розвитку. Землеустрій, кадастр і моніторинг земель. 2023. № 1. С. 12–21.
23. Лопушинський І. П., Філіппова В. Д., Плющ Р. М. Механізми забезпечення сталого розвитку територіальних громад в умовах децентралізації влади в Україні. Вісник Херсонського національного технічного університету. 2022. № 4. С. 154–160.
24. Кириченко О. Вплив кризових явищ на розвиток міжнародного туризму в країнах ЄС. Економіка та суспільство. 2022. № 42. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-42-39>
25. Official website of the European Union. A vision for rural areas towards 2040. URL: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/new-push-european-democracy/long-term-vision-rural-areas_en#eu-ruralaction-plan.
26. Кирилюк І. М., Чвертко Л. А. Безпекові аспекти розвитку туризму в умовах пандемії COVID-19. Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. 2021. Вип 17. Т. 2. С. 178–189.
27. Голод А.П. Безпека регіональних туристичних систем: теорія, методологія та проблеми гарантування: монографія. Львів: ЛДУФК, 2017. 350 с.
28. Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 березня 2017 р. № 168-р. Офіційний вісник України. 31.03.2017., № 26, стор. 86, стаття 752, код акта 85344/2017.

29. Кирилов Ю. Є., Грановська В. Г., Алещенко Л. О. Економічний механізм формування конкурентних переваг суб'єктів туристичної галузі. *Економіка АПК*. 2020. №5. С. 45-55
30. Носирев, О., Деділова, Т., & Токар, І. Розвиток туризму та індустрії гостинності в стратегії постконфліктного відновлення економіки України. *Соціально-економічні проблеми і держава*, 1(26), 2022. С. 55–68
31. Бригілевич Г.М., Шульц С.Л. Аналіз мегатрендів та сучасних викликів розвитку підприємницької діяльності в сфері міжнародного туризму. *Інтернаука*. Серія: Економічні науки. 2023. №11. С. 26-33.
32. Бригілевич Г.М. Міжнародний туризм як інструмент підвищення ефективності функціонування економіки: досвід країн ЄС. *Наукові перспективи*. 2022. № 6(24). С. 253-262.
33. Чаркіна Т. Ю., Зайцева В. М., Пікуліна О. В., Реукова А. О. Сучасні тренди розвитку та нові напрями туристичної індустрії. *Агросвіт*. 2022. № 3. С. 12-17.
34. Тараненко Г. Г. Розвиток туризму в сучасних умовах: реалії та перспективи. *Ефективна економіка*. 2022. № 1. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2022.1.90>
35. Зарубіна, А., Сіра, Е., Демчук, Л. Особливості туризму в умовах воєнного стану : *Економіка та суспільство*. 2022. № 41. 8 с.
36. Duglio S., Bonadonna A., Letey M., Peira G., Zavattaro L., Lombardi G. Tourism Development in Inner Mountain Areas – The Local Stakeholders’ Point of View through a Mixed Method Approach. *Sustainability*. 2019. Vol. 11(21). DOI: <https://doi.org/10.3390/su11215997>.
37. Palomo I. Climate Change Impacts on Ecosystem Services in High Mountain Areas: A Literature Review. *Mountain Research and Development*. 2017. Vol. 37(2). P. 179-187. DOI: <https://doi.org/10.1659/MRD-JOURNAL-D-16-00110.1>.
38. Richins H., Johnsen S., Hull J.S. Overview of Mountain Tourism: Substantive Nature, Historical Context, Areas of Focus. In: *Mountain Tourism: Experiences, Communities, Environments and Sustainable Futures* / H. Richins, J.S.

Hull (Eds.), Wallingford, UK, 2016; pp. 1–12.
DOI: <https://doi.org/10.1079/9781780644608.0001>.

39. Територіальні громади Карпатського регіону Режим доступу: <https://ird.gov.ua/irdp/p20180704.pdf>

40. Бордун О., Шевчук В., Монастирський В., та ін. Втрати та напрями порятунку туристичного бізнесу України в умовах війни. *Вісник Львівського університету. Серія економічна*. 2022. Випуск 62. С. 178–196.

41. Ковальська Л., Щука Г., Михайлюк А., Загнибіда Р., Ткаченко Т. (2020). Розвиток туризму припадає на епоху економіко-політичних реформ і війни в Україні. *Журнал геології, географії та геоекології*, 29 (1), 94-101. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://doi.org/10.15421/112009>

42. Зарубіна, А., Сіра, Е., & Демчук, Л. (2022). Особливості туризму в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*, (41). Електронний ресурс. Режим доступу: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-14>

43. Моца, А., Шевчук, С., & Середа, Н. (2022). Перспективи післявоєнного відновлення сфери туризму в Україні. *Економіка та суспільство*, (41). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-31>

44. Барвінок Н. Вплив глобальних безпекових факторів на розвиток міжнародного туризму в Україні. *Věda a perspektívy*. 2022. No 4 (11). с. 139-151. Електронний ресурс. Режим доступу: [https://doi.org/10.52058/2695-1592-2022-4\(11\)-139-151](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2022-4(11)-139-151)

45. Носирєв О., Деділова Т., Токар І. Розвиток туризму та індустрії гостинності в стратегії постконфліктного відновлення економіки України. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2022. Вип. 1(26). С. 55–68. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2022/22nooveu.pdf>

46. Роїк О. Р., Недзвецька О. В. Шляхи розвитку туристичної сфери України у воєнний період. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : економічні науки*. 2022. Випуск 46. С. 11–15.

47. Баженова С., Пологовська Ю., Бикова М. Реалії розвитку туризму в Україні на сучасному етапі. Наукові перспективи. 2022. № 5(23). С. 168–180.
48. Каднічанський, Д., Каднічанська, М. Мілітарний туризм: проблематика термінології та класифікації. Географія, економіка і туризм: національний та міжнародний досвід: Матеріали XIV Міжнародної наукової конференції, м. Львів, 9 жовтня 2020 р. Львів, 2020. С. 132-135.
49. Корчевська Л. Стан, особливості та перспективи туризму у воєнний та поствоєнний періоди. Управління розвитком сфери гостинності: регіональний аспект: матеріали Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції, м. Чернівці, 5 травня 2022 р. Чернівці: Технодрук, 2022. С. 337–341.
50. Плотнікова М. Ф., Якобчук В. П., Ходаківський Є. І., Войтенко А. Б., Колеснікова М. С. Державна політика реалізації туристичного потенціалу України. Інвестиції: практика та досвід. 2022. № 3. С. 102–112.
51. Концепція розвитку гірських територій українських Карпат, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3 квітня 2019 р. № 232-р
52. Програма підтримки розвитку регіонів України ЄС <https://www.eeas.europa.eu/node/>
53. Програми ООН <https://www.undp.org/uk/ukraine>
54. Фонд розвитку ООН <https://www.undp.org/uk/ukraine>
55. Швейцарська агенція розвитку та співробітництва <https://www.eda.admin.ch/countries/ukraine/uk/home/spivpracja/%>
56. Economic Resilience Activity <https://era-ukraine.org.ua/en/>
57. Ініціатива EU4Business в Україні <http://eu4business.org.ua/>
58. Програма ЄС «Інструмент сусідства, розвитку та міжнародного співробітництва – NDICI» <https://iaa.org.ua/articles/ukrainian-facility-abo-50-milyardiv-yevro-vid-yes-na-vidnovlennya-shho-maye-zrobyty-ukrayina/>
59. Програма розвитку ООН (UNDP) <https://www.undp.org/uk/ukraine>
60. Оксана В. Захаріна. Публічно-приватне партнерство в забезпеченні сталості розвитку туризму. ZESZYTY NAUKOWE WSG, t. 41, seria: Turystyka i

Rekreacja, nr 17 (2022), s. 91-112

https://zntir.byd.pl/userfiles/files/TIR_17.pdf#page=91

Звіт подібності

Дата звіту6/4/2025
Дата редагування---

 Звіт не був оцінений

Звіт подібності

метадані

Назва організації
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman KNEU

Заголовок
«КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ТА ВІДНОВЛЕННЯ ГІРСЬКИХ РЕКРЕАЦІЙНИХ КОМПЛЕКСІВ У ПОСТВОЄННИЙ ПЕРІОД»

Автор
Науковий керівник / Експерт
Самара Ксенія Олегівна канд. екон. наук, доцент Ілляшенко Інна Олегівна

підрозділ
кафедра регіоналістики і туризму

Обсяг знайдених подібностей

Коефіцієнт подібності визначає, який відсоток тексту по відношенню до загального обсягу тексту було знайдено в різних джерелах. Зверніть увагу, що високі значення коефіцієнта не автоматично означають плагіат. Звіт має аналізувати компетентна / уповноважена особа.

1.77%

1.77%

КП 1

25

Довжина фрази для коефіцієнта подібності 2

0.73%

0.73%

КП 2

17353

Кількість слів

0.53%

0.53%

КЦ

142253

Кількість символів